

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Olivia Melin

Häktningsinstitutet för barn

En förändring ur ett barnrättsperspektiv eller bara en
repressiv utveckling?

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Sverker Jönsson

Termin för examen: Period 1 VT2021

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Syfte och frågeställningar	9
1.3 Avgränsningar	10
1.4 Metod	11
1.5 Forskningsläge	12
1.6 Material	14
1.7 Perspektiv	15
1.8 Disposition	17
2 STÄMPLINGSTEORIN	18
3 BARN I STRAFF- OCH STRAFFPROCESSRÄTTEN	21
3.1 Varför skyddas barnen?	21
3.2 Skydd i form av särbehandling	23
3.3 Gränslandet mellan straffrätt och socialrätt	24
3.3.1 En repressiv utveckling	25
3.4 Skydd i form av särskilda rättigheter	26
3.4.1 Barnets bästa	27
3.4.2 Rätten till privatliv med mera	27
3.4.3 Villkor för frihetsberövande	28
4 HÄKTNINGSINSTITUTET	30
4.1 Ett straffprocessuellt tvångsmedel	30
4.2 Allmänna förutsättningar för häktning	31
4.2.1 Huvudregeln	31

4.2.2	Övriga typfall	32
4.3	Närmare om häktningsprocessen	33
4.4	Restriktioner	33
5	HÄKTNING AV BARN	35
5.1	Allmänt	35
5.2	Närmare om förutsättningarna för att häkta barn	35
5.2.1	Betryggande övervakning	35
5.2.1.1	Vad utgör betryggande övervakning?	36
5.2.1.1.1	Omhändertagande enligt LVU	36
5.2.2	Synnerliga skäl	38
5.3	Restriktioner	38
5.4	Förekomst och behandling av barn i häkte	39
6	IDENTIFIERING AV PROBLEMTIK	41
6.1	Kritik	41
6.1.1	Internationell kritik	41
6.1.2	Nationell kritik	43
6.2	Problematiken	43
6.2.1	Restriktioner och isolering	44
6.2.1.1	Effekter av isolering	44
6.2.1.2	Falska erkännanden	45
6.2.2	Långa häktningstider	47
7	DISKUTERADE FÖRSLAG	48
7.1	Bakgrund	48
7.2	Restriktioner och isolering	49
7.2.1	Särskilt för barn	50
7.2.1.1	Placering på särskilda ungdomshem	51
7.3	Långa häktningstider	52
7.3.1	Särskilt för barn	54
7.4	Dagsläget	54
8	AVSLUTANDE REFLEKTIONER	57
8.1	Barns särskilda skyddsvärde	57
8.1.1	Skyddsvärdet i förhållande till häktningsinstitutet	58
8.1.1.1	Genom särbehandling	58
8.1.1.2	Genom rättigheter	59
8.2	Diskuterade förslag	61

8.2.1	Restriktioner och isolering	61
8.2.1.1	Placering på särskilda ungdomshem	63
8.2.2	Långa häktningstider	65
8.2.3	Sammanfattande synpunkter	66
8.3	Reflektioner över ytterligare åtgärder	67
8.3.1	Utifrån stämplingsteorin	68
8.4	Slutsats	71
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	73
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	82

Summary

The purpose of this thesis is to investigate the legal position for children being detained and discussing how that relates to children's particular protective value in penalty- and criminal procedure law. I am also discussing and reflecting on the legislation's eventual flaws, need of change and improvement and how changes and improvements in those cases could be appropriate from a perspective of the children's rights.

Since detention constitutes an interventional coercive measure for the individual it should be avoided when a child in the age between 15-17 is being suspected of a crime. When a child is being detained it therefore requires that a certain restrictive is being considered and that more conditions are being fulfilled compared to when an adult is being detained. The Swedish rules are also complemented with a number of regulated rights in international conventions. More and higher demands for detaining a child originates from the fact that children have a particular protective value in penalty- and criminal law consisting of special treatment and particular rights. The background of the protective value is that children are indeed children and are under ongoing development and maturity which links to different biological, psychological and social processes. Despite the fact that this protection has existed for a long time and is today a matter of course in the Swedish legal system it has recently become a complex question as the view on children committing crimes is moving in a more repressive development.

The Swedish institute of detention has at numeral occasions received both international and national criticism on the background of the Swedish rules and management of children being detained. From that criticism I primarily identify issues in relation to restrictions, isolation and long detention periods. As a consequence of this reoccurring criticism Sweden has worked in different ways to bring about a reformation of the Swedish institute of detention. Several propositions and initiatives have been presented through

reports, guidelines and law proposals. The current reform for the institute of detention refers to amendments of laws from proposition 2019/20:129 that becomes valid the 1st of July 2021. The amendments of laws implicate among other things an insertion of a maximum limit of time that a child can be held in detention, that the court should determine which restrictions the prosecutor can announce and that children in detention should have the right to human contact for at least four hours per day.

I reach the conclusion that children's particular protective value has flaws in relation to the Swedish institute of detention. The special treatment first and foremost becomes lacking for the children that already has been detained. Beyond that the institute of detention does not reflect the rights that international conventions have regulated for children such as the conditions for deprivation of liberty or the right to privacy. According to my opinion the current reform through proposition 2019/20:129 is a step in the right direction but actually nothing that reinforces the perspective of the children's rights. I therefore reflect on measures that would be better suited from the perspective of children's rights by partially departing from the institute of detention and its rules. Today there is a tension between how children should be handled in penalty- and criminal procedure law since society, by the legislator, departs the social laws axiom on the treatment thought to be in favor of a more repressive criminal policy. Through a more repressive view children are being portrayed as a threat to society in the legislation process when the question rather concerns what is threatened for the child, which I also reflect on with the help of the labelling theory. From a perspective of children's right the legislator needs to take on a more refined perspective directly from the eyes of the children and in this way make reductions from a repressive penalty- and criminal procedure law in favor of precautionary reactions and measures since children are indeed children.

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att utreda rättsläget för barn som häktas och därefter diskutera hur det förhåller sig till barns särskilda skyddsvärde i straff- och straffprocessrätten. Jag diskuterar och reflekterar även över lagstiftningens eventuella brister, behov av förändring och förbättring samt hur förändringar och förbättringar i sådana fall skulle kunna te sig lämpliga utifrån ett barnrättsperspektiv.

Eftersom häktning utgör ett ingripande straffprocessuellt tvångsmedel för den enskilde ska det undvikas när ett barn i åldern 15–17 år misstänks för brott. När ett barn häktas krävs det därför att särskilt restriktivitet iakttas och att fler förutsättningar är uppfyllda jämfört med när en vuxen häktas. De svenska reglerna kompletteras även av ett antal stadgade rättigheter i internationella konventioner. Fler och högre krav för att häkta barn har sitt ursprung i att barn har ett särskilt skyddsvärde i straff- och straffprocessrätten bestående av särbehandling och särskilda rättigheter. Bakgrunden till skyddsvärdet är att barn är just barn och är under pågående utveckling och mognad vilket i sin tur anknyter till olika biologiska, psykologiska och sociala processer. Trots att skyddet funnits sedan en lång tid tillbaka och idag är en självklarhet i det svenska rättssystemet har det på senare tid blivit en komplex fråga i takt med att synen på barn som begår brott går i en allt mer repressiv utveckling.

Det svenska häktningsinstitutet har vid ett flertal tillfällen erhållit både internationell och nationell kritik mot bakgrund av Sveriges regler och hantering av barn som häktas. Utifrån kritiken identifierar jag främst problematik i förhållande till restriktioner, isolering samt långa häktningstider. Som en följd av den återkommande kritiken har Sverige arbetat på olika sätt för att få till stånd en reformering av häktningsinstitutet. Flera förslag och initiativ har presenterats genom rapporter, riktlinjer och lagförslag. Aktuell reform för häktningsinstitutet avser lagändringar utifrån proposition 2019/20:129 som ska börja gälla den 1 juli 2021. Lagändringarna

innebär bland annat införande av maxgräns för hur länge ett barn får sitta häktat, att rätten ska besluta om vilka restriktioner åklagaren får meddela samt att häktade barn ska ha rätt till mänsklig kontakt minst fyra timmar per dygn.

Jag når slutsatsen att barns särskilda skyddsvärde har brister i förhållande till häktningsinstitutet. Särbehandlingen blir främst bristande för de barn som väl häktats. Utöver det speglar inte häktningsinstitutet de rättigheter som internationella konventioner stadgat för barn såsom villkoren för frihetsberövande eller rätten till privatliv. Enligt min åsikt är aktuell reform genom proposition 2019/20:129 ett steg i rätt riktning men egentligen ingenting som stärker barnrättsperspektivet. Jag reflekterar därför över åtgärder som klingat bättre med ett barnrättsperspektiv genom att till viss del frångå själva häktningsinstitutet och dess regler. Idag råder det en spänning mellan hur barn ska hanteras i straff- och straffprocessrätten eftersom samhället, genom lagstiftaren, frångår socialrättens axiom om behandlingstanken till förmån för en mer repressiv kriminalpolitik. Genom en mer repressiv syn framställs barn som ett samhällshot i lagstiftningsprocessen när frågan snarare handlar om vad som är hotat för barnet, vilket jag även reflekterar över med hjälp av stämplingsteorin. Ur ett barnrättsperspektiv behöver lagstiftaren inta ett mer renodlat perspektiv från barns ögon och på så sätt göra lättnader från en repressiv straff- och straffprocessrätt till förmån för förebyggande reaktioner och åtgärder för att barn är just barn.

Förord

Så blev det min tur att sätta punkt för fyra och ett halvt års studier på juristprogrammet vid Lunds universitet. Innan det är dags att ta farväl till detta kapitel i livet finns det några personer jag vill tacka.

Tack till min handledare Sverker Jönsson, för ovärderligt stöd och engagemang under våren.

Tack till Evelina för att du alltid ställer upp och för att du är min bästa vän.

Tack till gänget i Lund. Envar av er tolv har på ett eller annat sätt bidragit till förgyllandet av min studietid. Det finns dock fyra av dem som förtjänar att nämnas vid namn. Till Filippa, Isabelle, Madeleine och Sara – tack.

Slutligen, tack till pappa, mamma och storasyster Felicia. Utan er hade jag inte varit där jag är idag. Ett särskilt tack till pappa för att du under åren läst uppsats efter uppsats utan att klaga.

Lund, den 26 maj 2021

Olivia Melin

Förkortningar

Barnkonventionen	Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
Barnrättskommittén	Förenta nationernas kommitté för barnets rättigheter
BrB	Brottsbalk
Brå	Brottsförebyggande rådet
CAT	Förenta nationernas kommitté mot tortyr
Cit.	Citerad
CPT	Europeiska kommittén till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning
Dnr	Diarienummer
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna
FN	Förenta nationerna
FN:s deklaration om mänskliga rättigheter	Förenta nationernas deklaration om de mänskliga rättigheterna
HD	Högsta domstolen
JO	Justitieombudsmannen
LUL	Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

NFC	Nationellt forensiskt centrum
NJA	Nytt juridiskt arkiv
RB	Rättegångsbalk
RF	Regeringsformen
RH	Rättsfall från hovrätterna
RåR	Riksåklagarens riktlinjer
SiS	Statens institutionsstyrelse
SKL	Sveriges Kommuner och Landsting
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Häktning utgör ett av de mest ingripande straffprocessuella tvångsmedlen för den enskilde. Läggs därtill restriktioner vilka mestadels föranleder bland annat isolering som medför negativa effekter för den enskilde, i synnerhet för barn. Häktning ska därför undvikas när ett barn i åldern 15–17 år misstänks för brott. För att häkta ett barn krävs det därför, utöver de grundläggande häktningsförutsättningar i 24 kap. rättegångsbalken (RB), att betryggande övervakning inte kan ordnas och att synnerliga skäl för häktning föreligger.¹ Trots att kraven är fler och högre när barn häktas har andelen barn som häktas kraftigt ökat de senaste 20 åren och under år 2020 avslutade 121 barn en häktning, varav 114 av dessa barn satt häktade med någon restriktion.²

Fler och högre krav för att häkta barn har sitt ursprung i tanken om att barn har ett särskilt skyddsvärde i straff- och straffprocessrätten, som således även gäller i förhållande till häktningsinstitutet. Skyddet motiverar i sin tur särbehandling och särskilda rättigheter för barn. Trots att skyddet funnits sedan lång tid tillbaka och idag är en självklarhet i det svenska rättssystemet har det på senare tid blivit en komplex fråga i takt med att synen på barn som begår brott går i en allt mer repressiv utveckling.³ Samhället har således å ena sidan tanken om att straffrättsliga ingripanden gentemot barn måste anpassas till att de är just barn genom socialtjänstens förstahandsansvar och å andra sidan tanken att barns handlingar som strider mot normer och regler måste bemötas med tydliga och raka riktlinjer och konsekvenser. Gemensamt för tankarna är att de ska förebygga, förhindra och motverka att barn begår brott.

Sedan en tid tillbaka har ett reformbehov funnits för häktningsinstitutet. Behovet uppstod efter att Sverige vid upprepande tillfällen mottog kritik,

---

¹ Lindberg (2018) s. 295.

² Barnombudsmannen (2013) s. 11 ff. och Åklagarmyndigheten (2021) s. 46 ff.

³ Se till exempel Burman (2016) och Estrada (2004).

både internationellt och nationellt för dess regler och hantering av bland annat barn som häktas. År 2015 gav regeringen därför uppdrag åt olika aktörer att undersöka och utreda häktningsinstitutet, med särskilt fokus på direktiv 2015:80 som gavs till en särskild utredare som skulle utreda och lämna lagförslag i syfte att minska häktning, restriktioner och isolering.⁴ Sex år efter att regeringen tillsatte uppdragen är det nu aktuellt med en reform för häktningsinstitutet genom proposition 2019/20:129. Förändringarna ska enligt regeringen bland annat bidra till att barnperspektivet får större genomslag inom häktningsinstitutet.⁵ Frågan är hur väl förändringarna egentligen stämmer överens med barnperspektivet utifrån att den repressiva utvecklingen kvarstår.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att övergripande utreda rättsläget för barn som häktas. Detta för att synliggöra barns skydd i form av särbehandling och rättigheter i förhållande till häktningsinstitutet. Jag undersöker även eventuella brister i lagstiftningen och reflekterar över hur regelverket eventuellt skulle kunna förändras och förbättras utifrån ett barnrättsperspektiv⁶. För att uppnå detta syfte ämnar jag att besvara följande frågeställningar

1. Varför har barn ett särskilt skyddsvärde i straff- och straffprocessrätten och hur kommer det till uttryck?
2. Hur regleras häktning av barn?
3. Hur förhåller sig barns särskilda skyddsvärde till det svenska häktningsinstitutet?
4. Är aktuella lagändringar lämpliga utifrån ett barnrättsperspektiv?
5. Skulle regelverket för häktningsinstitutet kunna förändras och förbättras utifrån ett barnrättsperspektiv?

---

⁴ Se direktiv 2015:80, Ju2015/05662/KRIM, Ju2015/05664/Å.

⁵ Proposition 2019/20:129.

⁶ Barnrättsperspektivet definieras under avsnitt 1.7.

1.3 Avgränsningar

Beträffande uppsatsens innehåll har avgränsning gjorts i viss mån. Gällande häktning föregås det regelmässigt av anhållan som i sin tur föregås av gripande. I uppsatsen fokuserar jag endast på häktning. För häktningsinstitutets regelverk har det gjorts en viss reducering i de deskriptiva delarna av vad som utgör gällande rätt. Reduceringen är ämnat som ett resultat av att påvisa de lik- och olikheter som finns inom häktningsinstitutet beroende på om det avser ett barn eller en vuxen. Vidare utgår uppsatsen från ett framåtblickande syfte och kommer därför inte att skildra den historiska utvecklingen av häktningsinstitutet.

Begreppet barn i uppsatsen åsyftar till varje person som är mellan 15 och 17 år. Avgränsningen nedåt är bestämd utifrån att barn under 15 år enligt 1 kap. 6 § brottsbalken (BrB) inte är straffmyndiga. Uppåt är avgränsningen bestämd utifrån att häktningsinstitutet har särskilda häktningsregler för den som är under 18 år i enlighet med 23 § lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL). Beträffande barns rättigheter har ett fåtal valts ut utifrån relevans i förhållande till uppsatsens ämne och syfte.

Gällande häktningsinstitutet för barn diskuterar jag betryggande övervakning som alternativ till häktning. Ett alternativ som diskuteras är omhändertagande enligt lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Jag fokuserar dock endast på omhändertagande enligt 3 § LVU eftersom bestämmelsen blir aktuell vid brottslig verksamhet. Vidare kan vård enligt LVU bedrivas på olika sätt men uppsatsen tar endast sikte på särskilda ungdomshem eftersom det i realiteten är det enda som faktiskt kan utgöra ett alternativ till häktning.

Uppsatsens kapitel om kritik och diskuterade förslag kring häktningsinstitutet tar utgångspunkt i ett urval utifrån materialet för att närmare kunna belysa den problematik som identifieras. Urvalet gjorde jag utifrån uppsatsens syfte.

1.4 Metod

För att kunna besvara uppställda frågeställningar måste rättsläget för häktningensinstitutet behandlas. När gällande rätt ska fastställas används vanligtvis den rättsdogmatiska metoden. Metoden avser att genom de allmänt accepterade rättskällorna fastställa gällande rätt. De allmänt accepterade rättskällorna är enligt den så kallade rättskällevärdsläran främst lagstiftning, förarbeten och rättspraxis.⁷ Beträffande juridisk doktrin är det oklart hur den ska betraktas inom rättskällevärdsläran.⁸ Min utgångspunkt i uppsatsen är att juridisk doktrin inte har någon kraft inom rättskällevärdsläran och har därför bedömts utifrån presenterade arguments styrka.⁹

För att uppnå uppsatsens syfte om att undersöka eventuella brister med lagstiftningen och reflektera över behovet av förändring är det dock inte tillräckligt att endast fastställa rätten, utan jag är även i behov av att analysera den. Enligt Jareborg kan den rättsdogmatiska metoden vidgas till mer än att fastställa gällande rätt.¹⁰ Sandberg menar däremot att om uppgiften vidgas till att kritiskt granska och analysera rätten, bör en rättsanalytisk metod tillämpas. Den rättsanalytiska metoden uppfattas som mer fri och rättssystemet ses som öppet och i avsaknad av ett rätt svar eller det bästa svaret. Metoden möjliggör även användandet av annat material bland annat från andra vetenskaper och statistik.¹¹ Eftersom de juridiska rättskällorna och materialet även undersöks och analyseras i förhållande till annat icke-juridiskt material utgår uppsatsen i huvudsak från den rättsanalytiska metoden men med inslag av den rättsdogmatiska metoden när gällande fastställts.

Utöver dessa två nämnda metoder finns även inslag av den rättspolitiska metoden som en utvidgning av den rättsanalytiska metoden. Den rättspolitiska metoden syftar till att kunna föra argumentation kring huruvida

---

⁷ Kleineman (2018) s. 21.

⁸ Se till exempel Kleineman (2018) s. 33 och Jareborg (2004) s. 4 ff.

⁹ Kleineman (2018) s. 28.

¹⁰ Jareborg (2004) s. 4.

¹¹ Sandgren (2018) s. 51 ff.

rätten bör ändras utifrån ett visst perspektiv så att ett visst ändamål eller en viss värdering bättre kan tillgodoses.¹² Jag anser metoden vara motiverad utifrån diskussionen om *de lege ferenda* som inte kan utläsas utifrån varken den rättsdogmatiska eller rättsanalytiska metoden. Diskussionerna som förts för att besvara den fjärde och femte frågeställningen har således tagit avstamp även i den rättspolitiska metoden.

1.5 Forskningsläge

Häktningsinstitutet är väl efterforskat både inom doktrin och genom statistik. Desto mindre finns det forskat om häktningens effekter, framförallt beträffande effekterna av häktning för barn. Den forskning som finns tar främst sikte på effekterna av isolering. Tamar R. Birckhead identifierar i sin artikel *Children in isolation: The solitary confinement of youth* att isolering av barn är utbrett internationellt, att lång tid spenderas i isolering samt isoleringens effekter, både kortvarigt och långvarigt är skadligt. Även Ian M. Kysel har studerat ämnet i *Banishing solitary: Litigating an end to the solitary confinement of children in jails and prisons*. Kysel diskuterade främst lagligheten i att isolera barn men avhandlade även till viss del isoleringens effekter. Utöver Birckheads och Kysels artiklar är forskningen föga lite. En förklaring till det är att Sveriges häktningsinstitut med isolering är relativt unikt för Sverige. Följaktligen blir forskningen kring effekterna av häktningsinstitutets restriktioner och isolering begränsad. Internationellt har studier utförts kring isolering och dess negativa effekter för vuxna genom bland annat Sharon Shalevs *A sourcebook on solitary confinement* och Gisli Gudjonssons *The psychology of interrogations and confessions*, varpå den sistnämnda huvudsakligen fokuserade på falska erkännanden som en effekt.

För barns särskilda skyddsvärde finns det inom juridisk doktrin en stor mängd skrivet om barns position i straff- och straffprocessrätten. Att nämna är bland annat Petter Asps kapitel *Barn(straff)rätt*, Lars Cleveskölds och Anders och Birgit Thunveds *Samhället och de unga lagöverträdarna*, Nils Jareborg och

---

¹² Sandgren (2018) s. 52 f.

Josef Zilas kapitel om unga lagöverträdare i *Straffrättens påföljdslära* samt Andrew Von Hirschs *Proportionalitet och straffbestämning*. Samtlig nämnd litteratur fokuserar främst på barns särbehandling och vilka grunder den står på samt hur den tillämpas i rättssystemet. I förhållande till vilka grunder särbehandlingen står på har det varit av vikt att undersöka de bakomliggande faktorerna till barns särskilda skyddsvärde i straff- och straffprocessrätten, varpå Mareike Perssons avhandling *Caught in the middle? Young offenders in the Swedish and German criminal justice systems* varit ett viktigt bidrag till forskningen. Överlag kan det sägas att den rättsvetenskapliga forskningen i princip är överens om att barn ska särbehandlas i straff- och straffprocessrätten. Forskningen lyfts dock i princip alltid i förhållande till de straffrättsligt motiverade aspekterna.

All forskning kring barns position i straff- och straffprocessrätten utgår således i princip från ett straffrättsligt perspektiv. Undantag finns i bland annat Monica Burmans artikel *Ungdomspåföljder och barns rättigheter* där Burman belyser barns rättigheter och hur de synliggörs samt hur barns påföljder kan vara problematiska utifrån ett barnrättsperspektiv. Burman lyckas även i artikeln påvisa den spänning som finns mellan hur barn i straff- och straffprocessrätten ska hanteras i form av repression kontra behandling, något som också belyses i Lupita Svenssons avhandling *Häktad eller omedelbart omhändertagen* samt Perssons avhandling. Ett annat undantag är Barnombudsmannens rapport *Från insidan* som belyser brister i hur barns rättigheter tillvaratas när de häktas. Rapporten mynnade även ut i ett antal förslag till förbättring. Åtta år efter att rapporten utgavs finns det fortfarande stor problematik i frågan. Därav ämnar denna uppsats till att utforska detta tomrum genom att jag fördjupar mig i häktningsinstitutet och dess eventuella brister utifrån ett barnrättsperspektiv och därmed förhoppningsvis kunna bidra med nya perspektiv på området.

1.6 Material

Vad avser det material som har legat till grund för arbetet med denna uppsats utgår det givetvis från det som tidigare angetts under forskningsläge.

Som en del av arbetets gång har doktrin inom uppsatsens olika delar analyserats och uppsatsens ramar bygger på delar av den mest relevanta. Uppsatsens andra kapitel om stämplingsteorin tar utgångspunkt i andra discipliner såsom kriminologi och sociologi. Howard S. Becker, en frontfigur för teorins framväxt inom kriminologin, och hans bok *Utanför* har använts tillsammans med Jerzy Sarneckis och Christoffer Carlssons *Introduktion till kriminologi*. Om barns skyddsvärde och hur det tar sig i uttryck har Perssons avhandling om unga lagöverträdare legat till grund för att besvara frågan om varför barn har ett särskilt skyddsvärde i straff- och straffprocessrätten. Beträffande barns särbehandling har framförallt von Hirsch samt Jareborg och Zilas litteratur använts. Gunnel Lindberg, Olof Ekelöf m.fl., Torleif Bylund samt Clevesköld m.fl. är författare vars litteratur använts för att fastställa häktningsinstitutets gällande regler. Beträffande omedelbart omhändertagande som substitut för häktning har främst Ulrika Anderssons och Titti Mattsons *Ungdomar i gäng – social och straffrättsliga reaktioner* använts. Jag ser ingen anledning att ifrågasätta riktigheten i den litteratur som varit betydande för uppsatsen. Detta på grund av att det är skrivet av erkända författare och många av dem innehar framstående roller vid svenska universitet. Utöver doktrin har gällande rätt fastställs med hjälp av rättspraxis, främst i förhållande till förutsättningarna för att få häkta barn.

Ett antal förarbeten har använts i förhållande till främst uppsatsens sjunde kapitel om aktuella lagförslag för häktningsinstitutet, i synnerhet SOU 2016:52 och proposition 2019/20:129. För att kunna påvisa de olika förslag och initiativ som diskuterats kring häktningsinstitutet används ett stort antal myndighetspublikationer, rapporter och internationella dokument. Jag anser att utifrån den rättsanalytiska och rättspolitiska metoden kan myndighetspublikationer och rapporter användas i syfte att tydliggöra

problematik samt kunna föra diskussion om förändring. Till sist vill jag belysa att inom ramen för problematiken i uppsatsens sjätte kapitel diskuteras de negativa effekter som kan uppstå främst i samband med isolering. Material som ligger till grund är de utländska studier och artiklar som omnämndes under forskningsläge.

På grund av uppsatsens ämne ansåg jag det vara viktigt att inte uteslutande använda juridiskt material. Häktningens institut ur ett barnrättsperspektiv är ett område som kommer i ständig interaktion med inte bara rättsväsendet utan även andra delar av samhället och därmed andra discipliner. Jag vill därför betona att materialet inom andra vetenskaper kan kritiseras som sekundärkällor på grund av mina bristande kunskaper inom vetenskaper som till exempel sociologi. Det kan därmed antas att jag inte tillgodosetts fullständigt material inom dessa områden.

1.7 Perspektiv

Ett perspektiv innebär att något kan beskrivas som att ett eller flera subjekt riktar sin uppmärksamhet mot ett eller flera objekt. För att kunna tala om perspektiv måste objektet kunna tolkas på olika sätt. Barn är ett klassiskt exempel på ett objekt som kan tolkas på flera olika sätt.¹³ Därav talas det bland annat om barnperspektiv, barnrättsperspektiv och barnets perspektiv.

Gällande *barnperspektiv* kan det sägas vara en sammanfattning av barnets bästa, barnets vilja och barnets rätt. Genom att anlägga ett barnperspektiv kan olika synsätt på barn och barns rättigheter förenas.¹⁴ Barnkommittén uttalade i SOU 1997:116 att utgångspunkten i barnperspektivet är dels respekten för barns fulla människovärde, dels att barndomen har ett egenvärde. Med ett barnperspektiv ska olika beslutsalternativ ses genom barns ögon. Ambitionen är följaktligen att försöka reda ut hur barn uppfattar och upplever sin

---

¹³ SKL (2018) s. 6.

¹⁴ Singer (2019a) s. 34.

situation.¹⁵ På senare år har även ett *barnrättsperspektiv* börjat användas i högre utsträckning. Ett barnrättsperspektiv innebär att alla besluts- och arbetsprocesser ska vara barnrättsbaserade, vilket i sin tur innebär att barnkonsekvensanalys och eller prövning av barnets bästa måste utföras.¹⁶ Ett barnrättsperspektiv är nära besläktat med barnperspektivet. För det fall ett beslut eller en åtgärd ska fattas gällande barn, ska beslutsfattaren i enlighet med barnperspektivet överväga om beslutet eller åtgärden berör barn och på vilket sätt. Om beslutet eller åtgärden bedöms få konsekvenser för barn, ska hänsyn tas till de rättigheter barn har, såsom de som stadgas i Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Ett barnrättsperspektiv innebär således att säkerställa barns rättigheter i beslut eller åtgärder som rör barn. Därmed kan ett barnrättsperspektiv sägas utgå ifrån barnkonventionen.¹⁷ Till sist talas det även om *barnets perspektiv*. För att reda ut barnets perspektiv krävs det att barnet får uttala sig. Barnets perspektiv bestäms således utifrån samråd med barn i form av att låta dem bidra, uttrycka sig, skapa med mera.¹⁸ Distinktionen mellan barnperspektiv och barns perspektiv handlar således främst om vem som formulerar perspektivet – någon som företräder barnet eller barnet själv.¹⁹

Uppsatsen tar, så som stadgat i syfte och frågeställningar, utgångspunkt i ett barnrättsperspektiv. Med ett barnrättsperspektiv menar jag ett kombinerat synsätt av barnperspektiv och barnrättsperspektiv. Följaktligen försöker jag utreda syftet och besvara frågeställningarna utifrån hur barnet ser på sin situation inom häktningsinstitutet, samtidigt som jag ämnar säkerställa barnets rättigheter i förhållande till ämnet.

---

¹⁵ SOU 1997:116 s. 138.

¹⁶ SKL (2018) s. 9.

¹⁷ Regeringskansliet (2014) s. 9 f.

¹⁸ SKL (2018) s. 8 och Halldén (2003) s. 13 ff.

¹⁹ Halldén (2003) s. 13.

1.8 Disposition

Uppsatsens fortsatta framställning består av ytterligare sju kapitel. I framställningens andra kapitel presenteras stämplingsteorin. Teorin är avsedd att vara ett analysverktyg och omnämns därför igen först i slutskedet av analysen. I det tredje kapitlet behandlas barn i straff- och straffprocessrätten, varför de skyddas samt hur skyddet kommer till uttryck. Kapitlet utgör en central del av uppsatsen i förhållande till den fortsatta framställningen. I uppsatsens fjärde kapitel redogörs det för häktningsinstitutets gällande rätt och restriktionsanvändningen. I kapitel fem redogörs det för häktningsinstitutets gällande rätt och restriktionsanvändning för barn. Kapitel fyra och fem har främst delats in i två olika för att påvisa lik- och olikheter för vuxna och barn inom häktningsinstitutet. I uppsatsens sjätte kapitel behandlas den kritik som riktats gentemot Sveriges häktningsinstitut. Utifrån kritiken identifierar jag två stora problem på området; restriktioner och isolering samt långa häktningstider, vilka diskuteras i förhållande till häktningsinstitutet och barn. I kapitel sju redogör jag för ett antal diskuterade förslag och initiativ i förhållande till restriktioner och isolering samt långa häktningstider med fokus på den aktuella lagändringen genom proposition 2019/20:129. Framställningen avslutas med ett åttonde kapitel där jag analyserar det material som presenterats i den deskriptiva delen. Vidare drar jag slutsatser och försöker att besvara de presenterade frågeställningarna. Det ska dock framhållas att en analys delvis sker löpande genom uppsatsens olika kapitel.

2 Stämplingsteorin

Bakom orsaken till brottslighet ligger ett flertal teorier. En av de teorier som utvecklades under 1900-talet inom den sociologiska vetenskapen är den så kallade stämplingsteorin.²⁰ Stämplingsteorin har sin grund i teorin om symbolisk interaktionism som kortfattat kan sägas handla om att en persons självbild är en spegling av den respons hen får från andra människor. Självbilden har därmed ett socialt ursprung och uppstår i samspelet mellan olika människor. Symbolisk interaktionism har ett nära samband med frågan om hur en person utvecklar ett brottsligt beteende. Genom en sådan teori kan en persons brottsliga beteende sägas härstamma från omgivningens negativa reaktioner, med andra ord att personen stämplas.²¹

Howard S. Becker, frontalfigur för stämplingsteorins framväxt inom kriminologin, menar att samhället genom att upprätta regler skapar avvikelser när en regel överträds. Ett avvikande beteende är därmed en följd av att omgivningen tillämpar regler och sanktioner på en individ som överträtt en regel.²² Enligt Becker påtvingar människor alltid sina egna regler på andra människor, exempelvis att vuxna bestämmer och påtvingar barn regler. Detta är något som anses legitimt eftersom barn inte anses vara tillräckligt förståndiga eller ansvarsfulla för att kunna upprätta regler för sig själva. Således ligger skillnaden i förmågan att skapa regler och tillämpa dem på andra i maktskillnad. Maktskillnader hänger i sin tur samman med olikheter såsom ålder, kön, etnicitet och klass. Det är därmed viktigt att komma ihåg att de regler som skapas och upprätthålls inte är något alla är överens om, utan snarare är reglerna ständigt föremål för konflikt och förhandling vilket är en del av samhällets politiska process.²³

---

²⁰ Sarnecki och Carlsson (2020) s. 185.

²¹ Ibid s. 250 f.

²² Becker (2006) s. 22 f.

²³ Ibid s. 28 f.

En brottsling handling är ett exempel på en handling som överträder en eller flera regler uppsatta av samhället. Majoriteten av alla barn begår brott under barndomen men de flesta upptäcks inte och därmed uppfattas inte majoriteten av alla barn ha ett avvikande beteende som samhället måste reagera på. Ett avvikande beteende är dessutom föränderligt och beror på variation över tid. Lägg därtill att avvikandet beror på vem som begår handlingen och vem som upplever sig ha tagit skada av den. Således kommer vissa regler att appliceras mer på vissa personer i samhället än andra.²⁴ För de barn vars handlingar upptäcks, menar stämplingsteoretikerna att det är genom omgivningens reaktioner som det avvikande beteendet hos barnet uppstår. Omgivningens reaktioner kan bestå av rättsväsendet, familj, skola, socialtjänst samt andra aktörer.²⁵ De första brott som barn begår kan således vara en naturlig del av barndomen och utvecklingen. Om de brottsliga handlingar leder till fördömande, straffande och i vissa fall behandlande reaktioner, kan individen anpassa reaktionerna till en bild av sig själv och fortsätter därför med sitt brottsliga beteende. Samhällets utpekande av barnet som brottsling och därmed även en kriminell person kan följaktligen leda till att barnet till slut accepterar utpekandet, uppfattar sig själv på samma sätt och beter sig därefter.²⁶ Som nämnts hänger maktskillnaden ihop med olikheter såsom etnicitet och klass. I ett ojämlikt samhälle är därför risken för att ett brottsligt beteende upptäcks och att upptäckten leder till en starkare reaktion från samhället ojämnt fördelade. Det är maktlösa barn, barn från lägre samhällsklasser och etniska minoriteter som löper störst risk för att bli upptäckta och som därmed löper störst risk för att bli stämplade som brottslingar.²⁷

Teorin hade ett starkt inflytande på den så kallade ungdomsbrottsligheten under 1960- och 1970-talen bland annat genom att åtalsunderlåtelse blev ett frekvent använt verktyg för att undvika stämpling. Samtidigt har teorin varit svåraccepterad och fått ta emot kritik eftersom teorin går emot det

---

²⁴ Becker (2006) s. 24 ff.

²⁵ Sarnecki och Carlsson (2020) s. 252 f.

²⁶ Ibid s. 260 ff.

²⁷ Becker (2006) s. 24 ff.

traditionella synsättet gällande att samhället ska reagera på brott. Vidare har det riktats kritik mot att teorin saknar logisk stringens och empiriskt stöd, det sistnämnda är något Sarnecki och Carlsson tillbakavisar.²⁸ En annan brist som lyfts gällande stämplingsteorin är att den sällan fokuserar på vad som egentligen föregår stämplingen, det vill säga under vilka villkor individen tidigare levt och hur dessa villkor kan ha medverkat till att individen stämplas.²⁹

---

²⁸ Sarnecki och Carlsson (2019) s. 255 f.

²⁹ Hilte (1996) s. 118.

3 Barn i straff- och straffprocessrätten

3.1 Varför skyddas barnen?

Barn tillhör en grupp som ”alltid” och i ”alla” rättssystem varit föremål för särbehandling.³⁰ I det svenska rättssystemet tydliggörs särbehandlingen främst i straffrättens påföljder, påföljdsval samt verkställighet av påföljder för barn.³¹ Dessutom har barn särskilda rättigheter som skyddar dem i bland annat ett straffrättsligt anseende. Innan jag närmare redogör för hur barns särskilda skyddsvärde tar sig till uttryck i det svenska rättssystemet, måste frågan om varför barn har ett särskilt skyddsvärde som motiverar särbehandling och särskilda rättigheter klargöras.

Barn kan beskrivas som en social position som bestäms utifrån relationer till andra sociala positioner i samhället, såsom relationen barn och förälder eller barn och vuxen. Inom de flesta vetenskapsområden betraktas barn som individer i blivande eftersom de är under pågående utveckling, uppväxt och mognad vilket i sin tur anknyter till biologiska, psykologiska och sociala processer som barn genomgår på vägen till vuxenlivet.³² En konsekvens av att barns förmågor är under utveckling är att barn anses sakna förutsättningar för ett självständigt liv. Barn är således beroende av sin omgivning för både omsorg och tillsyn, åtminstone till dess att de fyller 18 år och uppnår svensk myndighetsålder.³³

I takt med att barn växer upp och når en viss ålder tilldelas de dock en laglig och kriminell kapacitet, i Sveriges fall 15 år³⁴. Förmågan att kunna styras av normer och regler som föreskriver att ett visst beteende inte är accepterat i

---

³⁰ Lernestedt (2009) s. 87.

³¹ Burman (2016) s. 162.

³² Näsman (2004) s. 55 f.

³³ Schiratzki (2019) s. 17 f.

³⁴ Se 1 kap. 6 § BrB.

samhället är inte medfött utan utvecklas och lärs in genom utbildning och sociala sammanhang. För ett barn i 15-års åldern är den förmågan, tillsammans med flera andra, inte fullt utvecklad. Istället karaktäriseras ett flertal andra faktorer hos barn som bidrar till att de behöver skyddas. Mareike Persson diskuterar i sin doktorsavhandling vilka dessa faktorer kan tänkas vara. Persson delar in faktorerna i å ena sidan biologiska faktorer och å andra sidan psykosociala faktorer.³⁵

Gällande de biologiska faktorerna talas det vanligtvis om hjärnans betydelse. Ett barns hjärna är under ständig utveckling och förändring och kan därför inte likställas med hjärnan hos en vuxen person. Utvecklingen av logiska resonemang och hypotetiskt abstrakt tänkande sker i åldrarna mellan 11 och 16 år. Därefter följer en utveckling av förmågan att förstå och värdera konsekvenser. Det är först vid 25 års ålder som hjärnan har färdigutvecklat den kapacitet som behandlar impuls kontroll, känslomässig reglering, förbättring av beslutsfattande samt måttliga risktaganden.³⁶ Utöver hjärnans utveckling är puberteten och hormonella förändringar viktiga biologiska faktorer. Främst handlar det om en ökning av substanser som dopamin, vilket förbinder systemet kring känslor om belöning, samt testosteron som förknippas med otålighet, irritation och ett aggressivt beteende.³⁷ Beträffande de psykosociala faktorerna handlar det främst om barns utveckling och förändring på social nivå. Barndomen beskrivs ofta som en tid för att experimentera, bland annat genom att testa gränser. Dessutom är inte barns kapacitet för självreglering färdigutvecklad. Sammantaget innebär det att barn ibland kommer att göra felbedömningar.³⁸ En annan faktor är att barn har en lägre nivå av självkontroll än vuxna. En lägre nivå av självkontroll är kopplat till barns minskade förmåga att tänka långsiktigt, vilket i sin tur leder till mer impulsiva beslut som brottsliga handlingar begångna av barn ofta består i.³⁹ I det sociala sammanhanget ryms frågan om gruppsytryck, eller

---

³⁵ Persson (2017) s. 55 f.

³⁶ Ibid s. 56 ff.

³⁷ Ibid s. 59 f.

³⁸ Ibid s. 60 ff.

³⁹ Ibid s. 63 ff.

snarare frågan om att barn ofta är oförmögna att motstå grupptryck. Barns svårigheter att motstå grupptryck kan bero på en känsla av ensamhet, viljan att bli socialt accepterad, rädslan att bli nekad om man står upp för sin åsikt samt för att det många gånger är det ”enkla beslutet”.⁴⁰

3.2 Skydd i form av särbehandling

Både de biologiska och de psykosociala faktorerna kan knytas an till hur barn hanteras juridiskt i straffrätten. Petter Asp, justitieråd i Högsta domstolen (HD) och tidigare professor i straffrätt, har beskrivit straffrätten som dels en fråga om skuld och ansvar, dels ett syfte om prevention. Med denna grund utgår det straffrättsliga systemet från en standardindivid med någorlunda normal fattnings- och ansvarsförmåga. Barn faller utanför denna tolkning eftersom deras fattnings- och ansvarsförmåga är under pågående utveckling. Omständigheten att barn som fyllt 15 år och därmed uppnått straffmyndighetsåldern innebär inte att ansvarsförmågan är fullt utvecklad.⁴¹ Vidare utgår den ”traditionella” straffrätten från de allmänpreventiva straffteorierna där inslag av vedergällningsteorierna förekommer i form av att straffskalorna bestäms utifrån en gärnings klandervärdhet. Vid den rättsliga hanteringen av barn, läggs vikten snarare vid individualpreventiva tankegångar. Detta beror främst på att barn har en större del av livet framför sig än vuxna samt att barn betraktas som mer formbara än vuxna och därmed finns det möjligheter att påverka barns utveckling.⁴² Med det sagt utgår det svenska rättssystemet följaktligen från en vuxen lagövertredare men när ett barn misstänks för brott eller har begått brott tillämpas samma system men med undantagsregler i bland annat LUL.⁴³

Inom doktrin har barns outvecklade ansvarsförmåga, större sanktionskänslighet samt behovet av att testa gränser varit återkommande

---

⁴⁰ Persson (2017) s. 65 ff.

⁴¹ Asp (2014) s. 71 f.

⁴² Ibid s. 73 f.

⁴³ Se 1 § LUL.

grunder som diskuterats i förhållande till deras särbehandling.⁴⁴ Att barn har en outvecklad ansvarsförmåga innebär att de inte har full förståelse för andra människors intressen och för grundläggande värden i samhället.⁴⁵ Detta bidrar till synen att ett barns handling är agerad med mindre skuld än en vuxen som begår samma handling. Von Hirsch menar att detta kan förklaras dels genom att barn besitter mindre kapacitet att bedöma och förstå konsekvenser av sitt handlande, dels genom att barn har mindre kontroll över impulser och svårare att motstå gruppsyck.⁴⁶ Vidare har barn svårare att hantera bestraffning ur ett psykologiskt perspektiv än vuxna. Detta beror på faktorer som att barns tidsuppfattning präglas av otålighet, att barn har en skörare självkänsla samt att det hämmar deras utveckling. Följaktligen handlar det inte endast om hur barn uppfattar bestraffning, utan snarare vad bestraffning av barn faktiskt kan ge för konsekvenser. Sammantaget ger det en aspekt av att barn har en större sanktionskänslighet än vuxna.⁴⁷ Till sist är det en vedertagen uppfattning att barndomen i mångt och mycket handlar om att experimentera och testa gränser, vilket barn gör i ett led för att bryta sig loss från vuxna auktoriteter. Inom testerna ryms möjligheten att begå misstag vilket är viktigt för barns mognadsprocess och således inget som behöver förknippas med kriminella tendenser.⁴⁸

3.3 Gränlandet mellan straffrätt och socialrätt

Som ett led i särbehandlingen uppstår en dubbel uppgift för samhället när barn misstänks ha begått brott eller har begått brott. Dels har samhället i uppgift att reagera och motverka brottslighet, dels ska samhället hjälpa barn ur den destruktiva utveckling som kriminalitet bidrar till.⁴⁹ Den dubbla uppgiften är tänkt att lösas genom en ansvarsfördelning som tar utgångspunkt

---

⁴⁴ Se Von Hirsch (2001) och Jareborg och Zila (2020).

⁴⁵ Jareborg och Zila (2020) s. 156 f.

⁴⁶ Von Hirsch (2001) s. 171 f.

⁴⁷ Jareborg och Zila (2020) s. 156 f.

⁴⁸ Von Hirsch (2001) s. 178.

⁴⁹ Svensson (2006) s. 36 f.

i att barn som misstänks för eller har begått brott ska hållas utanför kriminalvården och istället ges vård och behandling inom kommunal socialtjänst. Socialtjänsten har således ett förstahandsansvar för barnen innefattande att ge dem sociala stöd- och hjälpåtgärder. Samtidigt blir det de rättsvårdande organens uppgift att se till att de grundläggande värden som straff- och straffprocessrätten vilar på ändå upprätthålls.⁵⁰

Socialrättens grundläggande tanke om att samhället har ett ansvar för barn som misstänks ha begått eller har begått brott genom nödvändig omsorg och omvårdnad kan härledas tillbaka i tiden. Den grundläggande tanken är följaktligen att straff- och straffprocessrätten för barn ska ta ett avstånd från bestraffning och istället lägga fokus på vård, behandling och återanpassning där de individualpreventiva tankegångarna är mer centrala.⁵¹ Trots den grundläggande tanken samt socialtjänstens uttalade förstahandsansvar för barn som lagöverträdare går den kriminalpolitiska riktningen mer åt det repressiva hållet.⁵²

3.3.1 En repressiv utveckling

De senaste åren har som nämnts präglats av en allt mer repressiv syn på så kallad ungdomsbrottslighet och ungdomspåföljder⁵³, vilken lagstiftaren anslutit sig till. År 2019 lanserade regeringen 34-punktsprogrammet med förslag på åtgärder för att motverka gängkriminalitet, där några av åtgärderna skulle innebära avsteg från barns särbehandling.⁵⁴ Den repressiva synen på ungdomsbrottslighet och ungdomspåföljder syns mer och mer även i massmedia som i många fall skapar uppseendeväckande rubriker.⁵⁵ Den repressiva utvecklingen handlar egentligen inte om ökad brottslighet utan snarare om samhällets förändrande attityd mot brottslighet. Samtidigt påvisar

---

⁵⁰ Clevesköld m.fl. (2019) s. 16.

⁵¹ Se Nordlöf (2012) del 3.

⁵² Ibid s. 381 f.

⁵³ Se till exempel Burman (2016) och Estrada (2004).

⁵⁴ Se punkt 10 och 11 i Regeringskansliet '34-punktsprogrammet' (2020).

⁵⁵ Se Svenska Dagbladet 'Flytta unga kriminella till Kriminalvården', Sydsvenskan 'Artonåringar ska kunna dömas till livstid' och Expressen 'Rikspolischefens larm om ungdomsbrottsligheten'.

forskning att ökad lagföring mot barn som begår brott kan vara kontraproduktivt och att behandlingstanken anses effektivare för att motverka barns brottsliga beteende.⁵⁶

Den förändrade samhällsattityden är nära besläktad med gängkriminaliteten, även benämnd som organiserad brottslighet, som på senare tid kommit att betraktas som ett samhällsproblem efter våldsamma uppgörelser mellan kriminella nätverk i storstädernas förorter. Många av människorna som bor i förorter är ofta immigranter som saknar arbete, ekonomi och samhällelig anknytning. Följaktligen saknar ofta även deras barn en samhällelig anknytning.⁵⁷ Polismyndigheten talar om utsatta områden istället för förorter, där polismyndigheten skiljer mellan utsatta områden, särskilt utsatta områden och riskområden. Gemensamt för dessa är att det rör sig om ett avgränsat geografiskt område som karaktäriseras av låg socioekonomisk status och där kriminella har inverkan.⁵⁸ Inom dessa områden förekommer det grupperingar som sysslar med olika typer av brottslighet. Det är inte ovanligt att barnen i områdena rekryteras av en sådan gruppering. Inte heller är det ovanligt att de rekryterade barnen upplever en känsla av gemenskap och tillhörighet som de annars saknar till samhället eftersom de ofta saknar medel för att kunna uppnå de samhälleliga målen för ekonomisk och social framgång.⁵⁹

3.4 Skydd i form av särskilda rättigheter

Som diskuterats ger det särskilda skyddsvärdet för barn en särbehandling i ett straff- och straffprocessrättsligt avseende. Utöver särbehandlingen finns även särskilda rättigheter för barn. Nedan redogör jag för de mest centrala rättigheter barn har i förhållande till uppsatsens ämne. Det finns ett flertal konventioner och instrument som återger människans grundläggande fri- och rättigheter. För det första kan Förenta nationernas deklaration om de mänskliga rättigheterna (FN:s deklaration om mänskliga rättigheter) nämnas.

---

⁵⁶ Tärnfalk (2012) s. 233 ff.

⁵⁷ Sarnecki och Carlsson (2019) s. 221 f.

⁵⁸ Polismyndigheten (2019) s. 4.

⁵⁹ Sarnecki och Carlsson (2019) s. 222 f.

Inom det europeiska samarbetet har den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR) utarbetats. Sedan år 1995 är EKMR implementerad i svensk lag och omnämns i 2 kap. 19 § regeringsformen (RF).⁶⁰ Tidigt i utvecklingen av mänskliga rättigheter fanns det en medvetenhet om att barn har särskilda behov och intressen som måste skyddas och år 1989 antogs barnkonventionen.⁶¹ Precis som EKMR är barnkonventionen svensk lag sedan den 1 januari 2020.⁶²

3.4.1 Barnets bästa

Artikel 3.1 i barnkonventionen stadgar den grundläggande principen om barnets bästa som ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder och beslut som rör barn.⁶³ Förenta nationernas kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) har uttryckt att principen om barnets bästa utgörs av tre delar: en materiell rättighet som innebär att barnets bästa ska vara det primära övervägandet när intressekonflikter föreligger, en tolkningsprincip som föreskriver att bestämmelser som kan tolkas, alltid ska tolkas till fördel för barnet samt ett tillvägagångssätt där alla beslut och åtgärder som rör barn måste utvärderas.⁶⁴ Ett beslut i enlighet med principen om barnets bästa ska således på bästa sätt tillgodose barns behov och intressen. Det är dock först i det enskilda fallet som barnets behov och intressen kan bestämmas.⁶⁵

3.4.2 Rätten till privatliv med mera

Rätten att inte utsättas för godtyckliga ingrepp i privatliv, familj, hem eller korrespondens finns reglerat i samtligt nämnda konventioner genom artikel 12 i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter, artikel 8 i EKMR samt artikel 16 i barnkonventionen. Artikel 16 kan sägas samspela med artikel 40.2 i barnkonventionen som stadgar att ett barn som är misstänkt eller blivit anklagad för brott ska få sitt privatliv respekterat under alla stadier i

---

⁶⁰ SFS 1994:1219.

⁶¹ Singer (2019b) s. 41 f.

⁶² Se proposition 2017/18:186 och Regeringskansliet 'Idag blir barnkonventionen svensk lag' (2020).

⁶³ UNICEF (2008) s. 47.

⁶⁴ CRC/C/GC/14 (2013) p. 6.

⁶⁵ Åklagarmyndigheten (2016) s. 11 ff.

förfarandet.⁶⁶ Barnrättskommittén har uttalat att frihetsberövade barn ska placeras nära sin familjs bostadsort och ha rätt att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling. Undantag får göras endast när exceptionella omständigheter ligger för handen.⁶⁷

3.4.3 Villkor för frihetsberövande

Artikel 9 i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter stadgar att ingen godtyckligt får anhållas, hållas fängslad eller landsförvisas. I artikel 11.1 finns även oskyldighetspresumtionen föreskriven, innebärande att en misstänkt person ska betraktas som oskyldig till dess att skulden lagligen fastställts.⁶⁸ I EKMR finns det en mer omfattande reglering av frihetsberövandets villkor. Artikel 5.1 i EKMR föreskriver att varje person har rätt till frihet och personlig säkerhet. En person får inte berövas friheten förutom i de fall som artikeln räknar upp under punkt a-f samt i den ordning lagen föreskriver. Dessutom måste rimliga rättssäkerhetskrav ha tillgodosetts för att frihetsberövandet ska anses giltigt.⁶⁹ För den som lagligt berövats friheten efter att ha misstänkts för brott är även artikel 6.2 EKMR viktig som stadgar oskyldighetspresumtionen.⁷⁰ I artikel 6.3 EKMR återfinns även ett antal minimirättigheter som alltid ska tillkomma den som blivit anklagad för brott, såsom att underrättas om innebörden av och grunden för anklagelsen mot hen.⁷¹

Utöver FN:s och EKMR:s reglering av frihetsberövande reglerar även barnkonventionen hur frihetsberövande av barn ska hanteras genom artikel 37.⁷² I artikel 37(a) stadgas ett tortyrförbud innebärande att konventionsstaterna ska säkerställa att inget barn utsätts för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. I artikel 37(b) föreskrivs det att inget barn olagligt eller godtyckligt får berövas sin

---

⁶⁶ UNICEF (2008) s. 158 f.

⁶⁷ CRC/C/GC/24 (2019) p. 94

⁶⁸ FN:s deklaration om mänskliga rättigheter artikel 9 och 11.

⁶⁹ Danelius (1993) s. 111 ff.

⁷⁰ EKMR artikel 6.2.

⁷¹ Danelius (1993) s. 176 ff.

⁷² Grahn-Farley (2019) s. 180.

frihet. Ett frihetsberövande får vidare endast ske i enlighet med lag och ska användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid. Om ett barn ändå blir frihetsberövat stadgar punkt (c) i artikel 37 att barnet ska behandlas humant och med respekt för värdighet och på ett sätt som beaktar barnets behov utifrån ålder.⁷³ Artikel 40 i barnkonventionen utgör en omfattande artikel som behandlar barnets fullständiga väg genom det straffrättsliga förfarandet, från misstanke om brott till verkställighet av straff. Punkt 1 i artikeln föreskriver att barnet ska behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla för värdighet, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och önskvärheten att främja att barnet återanpassas och tar på sig en konstruktiv roll i samhället.⁷⁴ Precis som artikel 6 i EKMR uppställer artikel 40.2(b) i barnkonventionen ett antal minimirättigheter som barnet ska ha rätt till såsom oskyldighetspresumtionen, rätten att bli informerad om grunden till anklagelsen samt rätten till privatliv. Artikelns tredje och fjärde punkt ställer även särskilda krav på att konventionsstaterna utvecklar och genomför övergripande riktlinjer för barn som lagöverträdare, innebärande att konventionsstaterna ska främja ett särskilt rättssystem för barn med positiva mål istället för bestraffning.⁷⁵ Artikel 40 tydliggör att ett barn aldrig ska prövas som en vuxen, innebärande att Sveriges straffrättsliga system kan sägas strida mot barnkonventionen.⁷⁶

---

⁷³ UNICEF (2008) s. 383 f.

⁷⁴ Grahn-Farley (2019) s. 190.

⁷⁵ Åklagarmyndigheten (2016) s. 17 ff.

⁷⁶ Grahn-Farley (2019) s. 189 ff.

4 Häktningsinstitutet

4.1 Ett straffprocessuellt tvångsmedel

Genom RF och internationella konventioner har människan erhållit ett antal fri- och rättigheter. Vid utredning av brott får vissa av fri- och rättigheterna begränsas genom straffprocessuella tvångsmedel. Tvångsmedlen har tillkommit i syfte att brottsbekämpande myndigheter ska kunna genomföra utredningar och säkerställa lagföring samt verkställighet av påföljd.⁷⁷ Mot bakgrund av detta syfte uppstår ofta en intresse motsättning mellan å ena sidan intresset att bekämpa brottslighet och å andra sidan intresset för den enskildes integritet. Vid utformande av tvångsmedlens reglering måste därför en avvägning göras mellan samhällets krav på effektiv brottsbekämpning och den enskildes krav på integritet och rättssäkerhet.⁷⁸

Häktning utgör ett straffprocessuellt tvångsmedel och betraktas som det mest ingripande. Det har därmed krävts att häktningsinstitutets regler ska ge god ledning och utgöra en spärr mot en rättstillämpning som kan äventyra rättssäkerheten och innebära allt för stora inskränkningar på den enskildes fri- och rättigheter.⁷⁹ Detta tydliggörs bland annat genom 24 kap. 1 § 3 st RB som föreskriver att häktning endast får ske om skälen för det överväger det intrång eller men som häktning innebär för den misstänkte eller något annat motstående intresse.⁸⁰ Doktrin och förarbeten är eniga om att häktningsinstitutet kan sägas uppfylla tre funktioner. För det första kan häktning ha en bevissäkrande funktion genom att den misstänkte förhindras att undanröja bevisning eller på annat sätt försvåra utredningen samt säkerställa delaktighet i brottsutredningen. För det andra kan häktning innebära en säkerhetsåtgärd genom att tillförsäkra verkställighet av ett eventuellt straff. För det tredje kan häktning förhindra att den misstänkte

---

⁷⁷ Lindberg (2018) s. 5 f.

⁷⁸ Ekelöf m.fl. (2018) s. 42 f.

⁷⁹ Bylund (1993) s. 62 ff.

⁸⁰ Se 24 kap. 1 § 3 st RB.

fortsätter sin brottsliga verksamhet och har därmed även en kriminalpolitisk roll.⁸¹

4.2 Allmänna förutsättningar för häktning

I 24 kap. 1–3 §§ RB återfinns fyra typfall för när en misstänkt person kan häktas. Typfallen kan delas in i huvudregeln, den obligatoriska regeln, häktning oberoende av brottets straffskala samt utredningshäktning.⁸²

4.2.1 Huvudregeln

Häktning i enlighet med huvudregeln i 24 kap. 1 § 1 st RB förutsätter att tre rekvisit är uppfyllda. För det första måste det vara föreskrivet fängelse ett år eller däröver för brottet.⁸³ För det andra måste den som häktas vara på sannolika skäl misstänkt för det aktuella brottet.⁸⁴ För det tredje måste en av de tre så kallade häktningsgrunderna föreligga. För samtliga häktningsgrunder gäller beviskravet risk.⁸⁵

Häktningsgrunden *flyktfara* avser risken att den misstänkte avviker eller på annat sätt undandrar sig lagföring eller straff. Ändamålet med häktningsgrunden är följaktligen att säkra utredning och lagföring men även en eventuell verkställighet.⁸⁶ Den andra häktningsgrunden, *kollusionsfara*, avser när den misstänkte riskerar att försvåra sakens utredning genom att till exempel undanröja bevisning eller påverka personer som ska höras kring brottet. Vid allvarligare brottslighet är risken för kollusion större eftersom den misstänkte kan vinna mycket på att till exempel gömma undan bevis. Risken för kollusion är även som störst i inledningsskedet av utredningen och minskar sedan successivt. Det är därför viktigt att kollusionsfaran prövas kontinuerligt. Ändamålet med denna häktningsgrund är följaktligen att säkra

---

⁸¹ Bylund (1993) s. 62 ff.

⁸² Ekelöf m.fl. (2018) s. 51.

⁸³ Ibid s. 51 f.

⁸⁴ Bylund (1993) s. 66 f.

⁸⁵ Lindberg (2018) s. 197 f.

⁸⁶ Ibid s. 198 f.

bevisning och därmed även lagföring.⁸⁷ Häktningens grunden *recidivfara* blir tillämplig om det föreligger risk att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet. Vid bedömningen får den misstänktes tidigare brottsbelastning stor betydelse. Recidivfarans ändamål är att skydda de som hotas av den misstänktes fortsatta brottslighet.⁸⁸

4.2.2 Övriga typfall

Den obligatoriska häktningsregeln i 24 kap. 1 § 2 st RB stadgar att om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år ska häktning ske om det inte är uppenbart att skäl till häktning saknas.⁸⁹ Precis som för huvudregeln gäller beviskravet sannolika skäl. Regeln tolkas ofta som en presumptionsregel som kan brytas om häktningsskäl saknas.⁹⁰

Enligt 24 kap. 2 § RB får häktning ske *oberoende av brottets beskaffenhet*, det vill säga oavsett hur lindrigt brottet är. Även för detta typfall gäller sannolika skäl som beviskrav. Utöver det är förutsättningarna att den misstänkte antingen är okänd och vägrar uppge namn eller hemvist alternativt om uppgifterna som den misstänkte lämnar kan antas vara osanna eller att den misstänkte saknar hemvist i Sverige och att det finns risk att hen lämnar landet och därmed undviker lagföring eller straff.⁹¹

Det sista typfallet regleras i 24 kap. 3 § RB och avser möjligheten att häkta en misstänkt på det lägre beviskravet skälig misstanke. Häktning enligt denna regel har namnet *utredningshäktning* och får endast fortlöpa i en vecka, därefter måste en ny häktningsförhandling hållas där bevisningen ska nå upp till sannolika skäl.⁹²

---

⁸⁷ Lindberg (2018) s. 201.

⁸⁸ Ibid s. 204.

⁸⁹ Bylund (1993) s. 69 f.

⁹⁰ Ekelöf m.fl. (2018) s. 56 f.

⁹¹ Bylund (1993) s. 70.

⁹² Ekelöf m.fl. (2018) s. 59 f.

4.3 Närmare om häktningsprocessen

Utifrån att ett av typfallen ligger för handen kan åklagaren begära den misstänkte häktad genom en häktningsframställan. Frågan om häktning prövas av tingsrätten genom en häktningsförhandling.⁹³ Efter avslutad häktningsförhandling ska rätten omedelbart ta ställning till häktningsfrågan. För det fall rätten beslutar att häkta ska de även fastställa en tidsfrist inom vilken åklagaren måste väcka åtal. Ifall åtal inte har väckts inom tidsfristen och förlängning inte begärts, hävs häktningen och den misstänkte försätts på fri fot.⁹⁴ Om åtal inte har väckts men åklagaren begärt förlängning ska rätten hålla omhäktningsförhandling med högst två veckors mellanrum. Syftet med omhäktningsförhandlingar är att rätten kan utöva en viss kontroll över hur brottsutredningen bedrivs. Eftersom svensk rätt inte innehåller en lagstadgad maxgräns för häktning kan omhäktningsförhandlingar fortsätta äga rum fram till åklagaren kan väcka åtal.⁹⁵

4.4 Restriktioner

24 kap. 5a § RB föreskriver att om rätten beslutar att häkta någon på häktningsgrunden kollusionsfara ska den i princip alltid samtidigt, på begäran av åklagaren, pröva om åklagaren ska få tillstånd att meddela restriktioner.⁹⁶ Rättens prövning består endast i att avgöra om restriktioner ska få användas och åklagaren får i sin tur avgöra vilka faktiska restriktioner som den häktade ska tilldelas.⁹⁷ I 6 kap. 2 § häkteslagen (2010:611) återfinns en uttömmande uppräkningslista av vilka restriktioner åklagaren får använda sig av vilka är följande:

1. placering tillsammans med andra intagna,
2. vistas i gemensamhet,
3. följa vad som händer i omvärlden,

---

⁹³ Clevesköld m.fl. (2019) s. 112 f.

⁹⁴ Ibid s. 112 f.

⁹⁵ SOU 2016:52 s. 56.

⁹⁶ Se 24 kap. 5a § RB.

⁹⁷ Lindberg (2018) s. 813.

4. inneha tidskrifter eller tidningar,
5. ta emot besök,
6. stå i förbindelse med annan genom elektronisk kommunikation, samt
7. sända och ta emot försändelser.⁹⁸

Bakgrunden till restriktionsanvändningen beror på brottmålsprocessens utformning. Uppgifter som den tilltalade, vittnen och målsäganden lämnar under huvudförhandling är det som ska läggas till grund för rättens bedömning i enlighet med principen om muntlighet, omedelbarhet och koncentration. Genom restriktioner skapas goda förutsättningar för att de uppgifter som lämnas vid förhandlingar är riktiga.⁹⁹ Restriktioner kan därmed sägas ha en bevissäkrande funktion som motiveras av intresset att möjliggöra en effektiv utredning och lagföring.¹⁰⁰ Eftersom restriktioner innebär påtagligt integritetsintrång för den enskilde är det en utgångspunkt att så få frihetsberövade som möjligt ska åläggas restriktioner och ifall det ändå är nödvändigt ska de gälla för så kort tid som möjligt.¹⁰¹ Samtidigt visar statistiken snarare på en allt mer utbredd restriktionsanvändning. År 2020 var 10 498 personer häktade i Sverige och 7 578 av dem hade någon restriktion. Det vill säga att 72 procent av Sveriges häktade satt med någon restriktion.¹⁰²

---

⁹⁸ Lindberg, (häkteslagen, kommentar till 6 kap. 2 §).

⁹⁹ Lindberg (2018) s. 810.

¹⁰⁰ SOU 2016:52.

¹⁰¹ Lindberg (2018) s. 810 ff.

¹⁰² Åklagarmyndigheten (2021) s. 44 ff.

5 Häktning av barn

5.1 Allmänt

Bestämmelserna om straffprocessuella tvångsmedel är generellt utformade men åldern får betydelse för möjligheten att använda tvångsmedlen. Särregler finns både i RB och LUL samt i de konventioner som Sverige har tillträtt.¹⁰³ I föregående kapitel presenterade jag de grundläggande reglerna för häktning. När det gäller häktning av barn ska det, utöver de grundläggande förutsättningarna i 24 kap. RB, stå klart att betryggande övervakning inte kan ordnas och att synnerliga skäl för häktning föreligger. Prövningen sker i den ordning att först prövas det om betryggande övervakning kan ersätta häktning. Om inte ska rätten pröva om det föreligger synnerliga skäl för häktning.¹⁰⁴

5.2 Närmare om förutsättningarna för att häkta barn

5.2.1 Betryggande övervakning

24 kap. 4 § 1 st RB stadgar en reglering av övervakning som ett alternativ till häktning för att skydda vissa särskilt sårbara personer. I bestämmelsen nämns det bland annat att om det på grund av den misstänktes ålder kan befaras att häktning skulle medföra allvarligt men för den misstänkte får övervakning istället användas. Ändamålet med övervakningen är detsamma som häktning, det vill säga att undanröja risken för flykt, kollusion eller fortsatt brottslig verksamhet.¹⁰⁵ För att bestämmelsen ska bli tillämplig krävs det att ett antal förutsättningar är uppfyllda. För det första måste de rättsliga grunderna för att besluta om häktning föreligga. Vidare ska häktningen befaras medföra allvarligt men för den misstänkte. Bland annat i doktrin har det framförts att

---

¹⁰³ Lindberg (2018) s. 785.

¹⁰⁴ Ibid s. 295.

¹⁰⁵ Ibid s. 278.

för barn torde häktning alltid utgöra ett allvarligt men. Därtill ska övervakningen vara betryggande, innebärande att den måste vara så pass effektiv att den uppnår syftet med häktningen. Till sist måste den misstänkta samtycka till att underkasta sig övervakningen.¹⁰⁶ Häktning av barn kan, som nämnts, alltid antas innebära ett allvarligt men och ett djupt ingrepp i den personliga integriteten och ska därför i största möjliga utsträckning undvikas. Åklagaren har därför i uppgift, när det gäller barn, att undersöka alternativ till häktning som innebär betryggande övervakning. HD har i NJA 2008 s. 81 uttalat att det krävs att det ska vara uppenbart att det inte går att ordna betryggande övervakning för att skäl för häktning ska föreligga. Detta innebär att om åklagaren yrkar på häktning är rätten skyldig att pröva de skäl som åberopas för att det inte finns möjlighet att ordna betryggande övervakning.¹⁰⁷

5.2.1.1 Vad utgör betryggande övervakning?

I doktrin har det diskuterats vad som skulle kunna utgöra betryggande övervakning, där det bland annat varit tal om övervakning i den misstänktes hem eller annat enskilt hem alternativt genom placering i lämplig institution.¹⁰⁸ Som nämnts måste övervakningen vara så pass effektiv att den uppnår det syfte som häktning tillgodoser och på så sätt ersätta häktning, vilket torde förutsätta någon form av tvångsvård.¹⁰⁹ Socialnämnden ska alltid underrättas när ett barn är skäligen misstänkt för ett brott, i syfte att de ska kunna ta ställning till om det finns förutsättningar för ett omedelbart omhändertagande enligt LVU.¹¹⁰

5.2.1.1.1 Omhändertagande enligt LVU

Vård under tvång är en uppgift som ankommer socialnämnden genom LVU. Enligt 3 § LVU kan socialnämnden omhänderta ett barn som utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas på grund av brottslig verksamhet.¹¹¹ Som utgångspunkt tas beslut om omhändertagande av domstol, men i vissa fall kan även socialnämnden omedelbart omhänderta ett

---

¹⁰⁶ Lindberg (2018) s. 279 f.

¹⁰⁷ NJA 2008 s. 81.

¹⁰⁸ Clevesköld m.fl. (2019) s. 109.

¹⁰⁹ Lindberg (2018) s. 280.

¹¹⁰ Nordh (2019) s. 58.

¹¹¹ Andersson och Mattson (2011) s. 30 ff.

barn i enlighet med 6 § LVU.¹¹² I bestämmelsen stadgas det att ett barn får omedelbart omhändertas om det är sannolikt att barnet behöver beredas vård med stöd av LVU och om rättens beslut inte kan avvaktas med hänsyn till barnets hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen kan allvarligt försvåras eller vidare åtgärder hindras.¹¹³ Efter ett omhändertagande av socialnämnden kan ett barn placeras i ett särskilt ungdomshem som bedrivs av Statens institutionsstyrelse (SiS). En sådan placering sker i enlighet med 12 § LVU och beror på att barnet behöver vård på grund av sitt beteende samt att barnet behöver stå under särskilt noggrann tillsyn.¹¹⁴ I doktrin har det framförts att om socialnämnden omhändertar ett barn med placering på ett särskilt ungdomshem, utgör det i de flesta fall betryggande övervakning.¹¹⁵ Vidare har Justitieombudsmannen (JO) uttryckt att lagstiftningen bygger på att de syften som häktning tjänar till ska kunna tillgodoses genom att barnet omhändertas. Det föreligger därmed en stark presumtion för att ett barn som misstänks för brott och riskerar häktning, omedelbart borde omhändertas med stöd av 6 § LVU.¹¹⁶

Ett omhändertagande blir dock problematiskt när ett barn häktas på grund av kollusionsfara. Detta eftersom åklagaren då inte kan ålägga barnet restriktioner och framförallt inte säkerställa restriktioner på liknande sätt som vid häktning. Följaktligen är det svårare att ordna betryggande övervakning eller annan mindre ingripande åtgärd än häktning av ett misstänkt barn på grund av kollusionsfara.¹¹⁷ Ett sådant resonemang får även medhåll i rättspraxis. I ett mål var en 16-årig pojke misstänkt för ett flertal förmögenhetsbrott och åklagaren begärde pojken häktad på grund av recidivfara. Sociala myndigheter hade placerat pojken i ett fosterhem vilka, förutsatt att pojken försattes på fri fot, skulle bege sig till en fjällstuga i väntan på rättegång och pojken skulle därmed ha direkt och fortlöpande tillsyn av

---

¹¹² Andersson och Mattson (2011) s. 53 f.

¹¹³ Se 6 § LVU.

¹¹⁴ Se 12 § LVU.

¹¹⁵ Clevesköld m.fl. (2019) s. 110.

¹¹⁶ JO 2009/10 s. 256 f.

¹¹⁷ Clevesköld m.fl. (2019) s. 110.

fosterföräldrarna. Enligt HD kunde sådan övervakning anses betryggande.¹¹⁸ I NJA 2017 s. 701 var en 16-årig pojke misstänkt för flera allvarliga brott. Åklagaren ville häkta pojken på grund av att risk för kollusion förelåg i form av att pojken skulle kunna påverka målsäganden. Socialtjänsten erbjöd en möjlighet att omhänderta pojken med stöd av LVU, men HD ansåg att det inte kunde anses vara tillräckligt effektiv övervakning för att undvika kollusionsfaran. På grund av stark kollusionsfara och allvarlig våldsbrottslighet förelåg synnerliga skäl och pojken häktades.¹¹⁹

5.2.2 Synnerliga skäl

Om inte betryggande övervakning kan ordnas i enlighet med 24 kap. 4 § 1 st RB ska rätten pröva om synnerliga skäl för häktning föreligger i enlighet med 23 § LUL. Synnerliga skäl ska bedömas med hänsyn till den misstänktes ålder och hur allvarligt brottet är.¹²⁰ Även styrkan i det eller de särskilda häktningsskälen ska beaktas.¹²¹ I RH 2004:61 bedömde hovrätten att synnerliga skäl förelåg när en 16-åring stod misstänkt för brott och åklagaren begärde häktning på grund av kollusionsfara. Hovrätten menade att det var svårt att ordna betryggande övervakning på annat sätt än genom häktning och därmed förelåg synnerliga skäl.¹²²

5.3 Restriktioner

Det finns inget uttryckligt hinder mot att tillämpa restriktioner för barn. Av artikel 37(c) i barnkonventionen framgår det dock att ett frihetsberövat barn har rätt att, förutom i undantagsfall, hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök. Därmed torde det krävas starkare skäl för att besluta om vissa restriktioner för barn än för vuxna.¹²³ Ett sådant synsätt får medhåll från riksåklagarens riktlinjer gällande restriktioner och långa häktningstider från år 2015 som föreskriver att särskilda omständigheter bör beaktas vid

---

¹¹⁸ NJA 1978 s. 471.

¹¹⁹ NJA 2017 s. 701.

¹²⁰ NJA 2015 s. 649.

¹²¹ Nordh (2019) s. 58.

¹²² RH 2004:61.

¹²³ Se Lindberg (2018) s. 815 och artikel 37(c) barnkonventionen.

restriktionsanvändning för barn.¹²⁴ Särskilda omständigheter som lyfts är bland annat att åklagaren tidigt i processen bör ta ställning till frågan om samsittning, att socialtjänsten alltid bör tillåtas göra obevakade besök samt att åklagaren under häktningsförhandlingen tydligt bör redogöra för varför restriktioner behövs och vad restriktionerna kommer att innebära för barnet.¹²⁵

5.4 Förekomst och behandling av barn i häkte

Andelen barn som häktas har ökat kraftigt de senaste 20 åren. År 1998 häktades 41 barn och år 2020 häktades 121 barn i åldrarna 15–17 år.¹²⁶ 114 av de 122 barnen satt med någon restriktion till en början, vilket motsvarar 94 procent. 52 av barnen satt häktade längre tid än 30 dagar och 51 av dessa hade även fortsatt restriktioner efter 30 dagar.¹²⁷ Att så många barn sitter häktade med restriktioner beror på att kollusionsfara är den häktningsgrund åklagaren vanligtvis åberopar som häktningsskäl. Kollusionsfaran är vanlig på grund av att det ofta föreligger vid allvarligare brottslighet, vilket är de tillfällen som det anses godtagbart att häkta barn.¹²⁸

Häkteslagen innehåller bestämmelser bland annat om hur den som häktats ska behandlas. Utgångspunkten för verkställigheten är att varje intagen ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för svårigheterna som är förenade med frihetsberövandet. Vidare ska verkställigheten utformas på ett sådant sätt att negativa följder av frihetsberövandet motverkas. Om det anses lämpligt och den intagne samtycker, ska åtgärder vidtas för att ge stöd och hjälp. Verkställigheten får inte heller innebära andra begränsningar i friheten än vad som följer av häkteslagen eller som är nödvändiga för att kunna upprätthålla ordning och

---

¹²⁴ RåR (2015) s. 1.

¹²⁵ Ibid s. 9 f.

¹²⁶ Se Barnombudsmannen (2013) s. 11 ff och Åklagarmyndigheten (2021) s. 46 f.

¹²⁷ Åklagarmyndigheten (2021) s. 48 f.

¹²⁸ Se SOU 2016:52 s. 145 f. och Barnombudsmannen (2013) s. 21 f.

säkerhet.¹²⁹ En bestämmelse som särskilt tar sikte på barn i häktet är 2 kap. 3 § häkteslagen som föreskriver att barn inte får placeras tillsammans med en eller flera intagna som är över 18 år om det inte kan anses vara till hens bästa. Bestämmelsen har en motsvarighet i barnkonventionens artikel 37(c).¹³⁰ Förutom den generella behandlingen av häktade och den specifika regeln i 2 kap. 3 § häkteslagen finns det inga andra specifika regler i svensk rätt som tar sikte på barn i häkte. Barnrättskommittén har uttalat att vissa principer och regler ska följas när barn frihetsberövas. Bland annat ska barn ha rätt till utbildning som är utformad så att de kan återgå till skolgången i samhället, den fysiska miljön ska anpassas till barnen samt att personal bör främja regelbunden kontakt mellan barn och övriga samhället.¹³¹ Det är följaktligen tydligt att stor hänsyn måste tas till de frihetsberövade barnen. Ansvaret för hur barn behandlas i häktet och vilka åtgärder som bör tillämpas åvilar Kriminalvården.¹³²

Miljön i häktet varierar beroende på om den häktade sitter med restriktioner eller inte. En person som är häktad med restriktioner placeras på så kallade restriktionsavdelningar, där de häktade som huvudregel inte får komma i kontakt med varandra. På grund av detta spenderar en häktad med restriktioner största delen av tiden i sitt bostadsrum. Bostadsrummen är oftast små och enkla bestående av en sovbräda, ett skrivbord med stol, en tv samt oftast en toalett. En person som är häktad utan restriktioner kan placeras på så kallade gemensamhetsavdelningar som har särskilda utrymmen för gemensamma aktiviteter. Vissa häkten har även särskilda avdelningar för barn och unga. På ungdomsavdelningarna finns personal med en bredare kompetens och medel för ungdomshandläggare som ansvarar för samverkan mellan socialtjänst och frivård.¹³³

---

¹²⁹ Se 1 kap. 4–6 §§ häkteslagen och Clevesköld m.fl. (2019) s. 114.

¹³⁰ Clevesköld m.fl. (2019) s. 114.

¹³¹ CRC/C/GC/24 (2019) p. 95a-k.

¹³² Clevesköld m.fl. (2019) s. 115 f.

¹³³ Brå (2017) s. 21 f.

6 Identifiering av problematik

Det råder inga tvivel om att häktning medför negativa konsekvenser, i synnerhet för barn. Detta synliggörs bland annat genom att häktning av barn ska undvikas så långt det är möjligt, att andra alternativ ska undersökas samt att synnerliga skäl för häktning ska föreligga. Innan jag redogör närmare för frihetsberövandets effekter vill jag uppmärksamma den kritik som uppkommit, både internationellt och nationellt mot bakgrund av Sveriges regler och hantering av bland annat barn som häktas.

6.1 Kritik

6.1.1 Internationell kritik

Den internationella kritiken har bland annat kommit från den europeiska kommittén till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CPT). Kommittén har bland annat haft i uppdrag att besöka stater som har ratificerat den europeiska konventionen till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. CPT har besökt Sverige sex gånger och varje besök har åtföljts av en rapport. Återkommande kritik av kommittén har innefattat att Sveriges restriktionsanvändning är för hög, att häktade spenderar för lite tid utanför sin cell samt att åklagaren vid häktningsförhandlingar borde specificera vilka restriktioner hen har för avsikt att använda sig av.¹³⁴ I kommitténs rapport efter det senaste besöket år 2015 beklagade sig CPT över att det, trots återkommande kritik, inte hade skett någon förändring av restriktionsanvändningen. Restriktioner kan leda till att en häktad isoleras upp till 23 timmar per dygn, vilket påverkar den häktades psykiska mående. Kommittén menade att restriktionsanvändningen måste fundamentalt förändras, innebärande att häktade borde som regel spendera minst åtta timmar utanför sin cell och involveras i aktiviteter av varierande karaktär. De restriktioner som avser intagnas kontakt med omvärlden måste vara motiverat

---

¹³⁴ SOU 2016:52 s. 76 f.

i varje enskilt fall utifrån utredningsmässiga behov och för kortast möjliga tid.¹³⁵ Kommittén betonade även att åtgärder måste vidtas för att förbättra tillgången till psykologisk hjälp just på grund av de negativa effekterna som häktade vittnar om.¹³⁶ CPT gjorde i början av år 2021 ännu ett besök i Sverige för att följa upp rekommendationerna från 2016. Kommitténs rapport kommer dock inte att vara utgiven innan denna uppsats färdigställs.¹³⁷

Likt CPT besöker även FN:s kommitté mot tortyr (CAT) länder som ratificerat FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning och skriver årliga rapporter. Senaste besöket i Sverige gjordes år 2014. Kommittén uttryckte då en oro över andelen häktade som sitter med restriktioner, att häktade sitter i långvarig isolering i väntan på rättegång samt den utbredda restriktionsanvändningen och långa häktningstider för barn. Rekommendationer meddelades bestående av att endast använda restriktioner när det är absolut nödvändigt utifrån brottsmålsintressen, att avskaffa isolering för barn samt inrätta ett särskilt rättssystem för barn.¹³⁸ FN har även en specialrapportör som har i uppgift att granska frågor som berör tortyr. I en rapport från 2011 menade FN:s specialrapportör att om en misstänkt är inlåst i sin cell 22–24 timmar om dygnet kan det likställas med grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller till och med tortyr.¹³⁹

För barnkonventionens räkning övervakar barnrättskommittén efterlevnaden av konventionen i konventionsstaterna. Barnrättskommittén konstaterade i sin senaste rapport till Sverige att barn isoleras till följd av häktning och uppmanade Sverige att omgående ändra lagstiftningen så att isolering av barn förbjuds.¹⁴⁰ Vidare ansåg kommittén att frihetsberövade barn inte alltid får information om sina rättigheter eller varför de ska åläggas med restriktioner samt att tillräckligt aktiva åtgärder för att finna alternativ till häktning inte

---

¹³⁵ CPT/Inf (2016) p. 51–53.

¹³⁶ Ibid p. 78.

¹³⁷ Council of Europe 'Council of Europe anti-torture Committee visits Sweden'.

¹³⁸ CAT/C/SR (2014) p. 8.

¹³⁹ A/66/268 (2011) p. 81.

¹⁴⁰ CRC/C/SWE/CO/5 (2015) p. 25.

vidtas. Kommittén uppmanade därför Sverige att säkerställa att frihetsberövade barn får information om sin situation och sina rättigheter på ett sådant sätt att barnet förstår samt verka för att häktning används som sista utväg.¹⁴¹

6.1.2 Nationell kritik

Kritik från nationellt håll har bland annat kommit från Barnombudsmannens årsrapport år 2013. Rapporten granskade hur mänskliga rättigheter respekteras när barn misstänkts för brott och frihetsberövas. Resultatet av granskningen visade ett flertal brister i hur barns rättigheter tillgodoses när de frihetsberövas.¹⁴² Barnombudsmannen redogjorde därför för några förändringar som ansågs lämpliga. Rekvisitet synnerliga skäl, som krävs för att barn ska få häktas, bör förtydligas. Lagstiftaren bör införa en tidsgräns för hur länge ett barn får sitta häktad och enligt Barnombudsmannen bör gränsen bestämmas till 30 dagar. En sådan tidsgräns skulle innebära att staten måste prioritera utredningar där barn är häktade samt vidta utredningsåtgärder som innebär att kollusionsfaran minskar. Barnombudsmannen lyfte även att isolering för barn bör förbjudas. Gällande restriktioner för barn bör de individualiseras innebärande att rätten ska göra en individuell bedömning av restriktioner i varje enskilt fall.¹⁴³

6.2 Problematiken

Från kritiken går det att utläsa att den främst grundar sig i oron kring att barn blir isolerade till följd av restriktioner samt att det inte finns någon maxgräns för hur länge barn kan förbli i häkte. Ett frihetsberövande kan generellt sägas påverka alla människor, men i synnerhet barn, varför det finns ett särskilt skyddsnät för dem såsom presenterat i kapitel tre. I följande avsnitt ska jag närmare redogöra för de negativa effekterna ett frihetsberövande kan ge upphov till för barn genom restriktioner, isolering och långa häktningstider.

---

¹⁴¹ CRC/C/SWE/CO/5 (2015) p. 57 och 58.

¹⁴² Barnombudsmannen (2013) s. 3 f.

¹⁴³ Ibid s. 100 ff.

6.2.1 Restriktioner och isolering

Kritik riktades bland annat mot Sveriges omfattande restriktionsanvändning för häktade. En viktig följd av restriktioner är isolering, varför det främst kommer att diskuteras i detta avsnitt.

Isolering som begrepp återfinns inte inom den svenska lagstiftningen och har heller ingen generell fastslagen definition, trots att det är en ytterst betydande och vanlig följd av frihetsberövande. Åklagarmyndigheten menar att en godtagbar definition av begreppet skulle vara ”att en häktad som är avskuren från personliga kontakter med andra människor under 22 timmar per dygn eller mer, är isolerad”.¹⁴⁴ Kritiken omfattade till stor del just isolering och hur det kan likställas med grym, omänsklig eller förnedrande behandling alternativt tortyr.

6.2.1.1 Effekter av isolering

Generellt upplever många häktade isolering som en stressande upplevelse. Bevis finns på att isolering djupgående påverkar både hälsa och välbefinnande hos den häktade. I vilken utsträckning varierar dock utifrån varje individs bakgrund. Många häktade upplever negativa psykologiska effekter som svårt att urskilja verkligheten, överkänslighet samt paranoia. Detta ter sig inte särskilt märkligt med tanke på att isolering innebär att en persons mänskliga kontakter reduceras och de grundläggande behoven tillgodoses av personal. Dessutom är den misstänkte begränsad till en liten cell, med begränsat ljus och frisk luft.¹⁴⁵ Utöver psykologiska effekter tillkommer ofta en del fysiska effekter till följd av isolering i form av sömnsvårigheter, hjärtklappning, försämrad syn och ledvärk.¹⁴⁶ För barn lyfts fysiska problem på grund av minskad motion som är en vital del av barns liv. Isolerade barn har ofta endast rätt till en timmes motion om dagen och de utbud av aktiviteter som kan erbjudas är föga lite. För flickor är en fysisk

---

¹⁴⁴ Åklagarmyndigheten (2014) s. 47.

¹⁴⁵ Shalev (2008) s. 9 ff.

¹⁴⁶ Ibid s. 15.

effekt att deras menstruation kan utebli eller övergå till oregelbunden, vilket troligtvis beror på stressen de upplever i isolering.¹⁴⁷

Sharon Shalev, forskningsassistent vid University of Oxford menar att det finns tre huvudfaktorer som beskriver varför isolering är skadligt. För det första är social isolering skadligt eftersom social kontakt är vital för människan. Den sociala kontakten med andra människor kan vara avgörande för att bilda uppfattningar samt kunna göra tolkningar av verkligheten. För det andra leder isolering till minskad miljöstimulering, innebärande att en häktad kan uppleva stor tristess. Detta ter sig naturligt med tanke på att en häktad person bor i en liten cell och i princip är sysslolös. För det tredje innebär isolering en förlust av kontroll eftersom den häktade blir beroende av personalen. Detta kan dels ge upphov till ytterligare frustration hos den häktade, dels bidra till att den häktade förlorar förmågan att utöva personlig autonomi eftersom hen blir beroende av de dagliga rutinerna och personalens kontroll.¹⁴⁸

Effekterna av isoleringen varierar som nämnts beroende på den enskilda personens bakgrund. Det kan dock konstateras att barn, som huvudregel, drabbas hårdare av isolering än vuxna just på grund av deras ålder och utveckling i jämförelse med vuxna.¹⁴⁹ Det som pekats ut som mest skadligt för barnen är förlusten av kontroll. Genom att bli fråntagen sin kontroll förlorar många barn förmågan att kontrollera sitt beteende eller kunna strukturera sitt liv.¹⁵⁰ Dessutom har barn ett större behov av stöd och kontakt med omvärlden samt är mer sårbara. Inte heller har barn förmågan att kunna hantera den stress, ångest och oro som följer av isolering.¹⁵¹

6.2.1.2 Falska erkännanden

Som ett led i de negativa effekterna ökar även risken för falska erkännanden. Falska erkännanden kan delas in i tre olika psykologiska kategorier: frivilliga

---

¹⁴⁷ Birkhead (2014) s. 13 f.

¹⁴⁸ Shalev (2008) s. 17 ff.

¹⁴⁹ Kysel (2015) s. 688.

¹⁵⁰ Birkhead (2014) s. 11 ff.

¹⁵¹ Barnombudsmannen (2013) s. 33 f.

erkännanden, framtvingande medgörliga erkännanden och framtvingande internaliserade erkännanden.¹⁵² Det är främst de två sistnämnda som kan vara aktuella i förhållande till häktning.

Rättspsykologen Gisli Gudjonsson skriver i sin handbok om psykologin bakom förhör och erkännanden att ett framtvingat medgörligt erkännande handlar om att en person erkänner till följd av en yttre press. Syftet med erkännandet är ofta att vinna en fördel och personen bortser därför från konsekvenserna av erkännandet. Framtvingat internaliserat erkännande avser istället när en misstänkt själv börjar tro att hen har begått aktuellt brott, trots att hen inte har något minne av att ha begått brottet.¹⁵³ Häktning utgör ett tydligt exempel på en pressande och stressande situation och den misstänkte kan därmed erkänna i form av ett medgörligt falskt erkännande i hopp om att bli försatt på fri fot.¹⁵⁴ Det finns även risk för ett framtvingat internaliserat falskt erkännande utifrån att den misstänkte isoleras större delen av dygnets timmar med en kraftig minskning av yttre stimuli.¹⁵⁵ Som nämnt riskerar barn som huvudregel att drabbas hårdare av häktning och isolering och därmed de negativa effekterna. Barn är därför i riskzonen för att realisera ett falskt erkännande.

Något som är värt att påtala är att trots de många och stora risker med falska erkännanden har det tidigare lagts fram förslag om att en misstänkt som erkänner eller på annat sätt medverkar i brottsutredningen, bör omfattas av en strafflindringsgrund.¹⁵⁶ Förslaget tillstyrktes av Åklagarmyndigheten med hänvisning till att det troligen kunde få betydelse för Sveriges längd på häktningstider och behovet av restriktioner samt kostnaderna för förundersökningen.¹⁵⁷

---

¹⁵² Gudjonsson (2003) s. 195 f.

¹⁵³ Ibid s. 195 f.

¹⁵⁴ Ibid s. 224 ff.

¹⁵⁵ Ibid s. 233 ff.

¹⁵⁶ SOU 2012:34 s. 222.

¹⁵⁷ Åklagarmyndigheten (2014) s. 42.

6.2.2 Långa häktningstider

Som nämnts finns det ingen bestämmelse i det svenska häktningsinstitutet som tar sikte på hur länge en misstänkt kan sitta häktad. Istället får tiden för häktning anses utgå från proportionalitetsprincipen, vilket innebär att ingen får sitta häktad längre än nödvändigt i förhållande till syftet med häktningen.¹⁵⁸ För barn är långa häktningstider inte ett utbrett problem då i princip alla häktningar av barn avslutas inom tre månader.¹⁵⁹ Samtidigt har kritiken, både internationellt och nationellt, påpekat att det finns en oro över att en maxgräns inte finns för hur länge ett barn får sitta häktad. Eftersom häktning är så pass påfrestande för den misstänkte är det av vikt att hålla nere tiden som häktad. Åklagarmyndigheten lyfte även fram att en strävan efter kortare häktningstider är positivt av resursskäl. Om enklare ärenden har en kortare häktningstid frigörs resurser som kan förbättra tillvaron för de som sitter häktade under en längre tid.¹⁶⁰

---

¹⁵⁸ Ekelöf m.fl. (2018) s. 67 f.

¹⁵⁹ Se Åklagarmyndigheten (2021) s. 47 och diagram 12.

¹⁶⁰ Åklagarmyndigheten (2014) s. 74.

7 Diskuterade förslag

7.1 Bakgrund

Mot bakgrund av kritiken som framförts kring Sveriges hantering av isolering, restriktioner och långa häktningstider har ett flertal förslag och initiativ fattats de senaste åren.

Jag har tidigare redogjort för Barnombudsmannens årsrapport från 2013 som la fram ett antal förslag och råd om förbättring av häktningsinstitutet.¹⁶¹ År 2014 gav Åklagarmyndigheten ut en rapport om hur användningen av restriktioner kan minskas och långa häktningstider undvikas.¹⁶² Ett år senare utgav riksåklagaren riktlinjer gällande restriktioner och långa häktningstider i syfte att minska restriktioner, ge åklagare stöd i risk- och proportionalitetsbedömningar samt bidra till att bestämmelserna om restriktioner tillämpas enhetligt och rättsenligt.¹⁶³

Även lagstiftaren har ansett att ändringar behöver komma till stånd, bland annat för att öka rättssäkerheten och se till att barnperspektivet får större genomslag. Regeringen beslutade år 2015 om tre uppdrag för att minska användningen av häktning och motverka isolering. Det första uppdraget avsåg en utredning som skulle utreda och lämna lagförslag i syfte att minska användningen av häktning, restriktioner och isolering. Utredningen mynnade senare ut SOU 2016:52.¹⁶⁴ Det andra uppdraget gavs till Brottsförebyggande rådet (Brå) som fick i uppgift att kartlägga situationen i häktet samt ge förslag på hur häktesverksamheten kunde utvecklas för att uppnå humanitet, säkerhet och effektivitet.¹⁶⁵ Det sista och tredje uppdraget gavs till Statskontoret som

---

¹⁶¹ Se avsnitt 6.1.2.

¹⁶² Åklagarmyndigheten (2014) s. 4.

¹⁶³ RåR (2015) s. 1.

¹⁶⁴ Direktiv 2015:80 och SOU 2016:52.

¹⁶⁵ Ju2015/05662/KRIM.

skulle granska hanteringen av forensiska undersökningar i ärenden med häktade.¹⁶⁶

7.2 Restriktioner och isolering

Den utbredda restriktionsanvändningen har behandlats i både Åklagarmyndighetens rapport från år 2014 och riksåklagarens riktlinjer från året 2015. Eftersom även lagstiftaren ansåg den utbredda restriktionsanvändningen vara ett bekymmer, fick utredare i uppdrag att se över hur en minskning av restriktioner kunde ske samtidigt som möjligheten att utreda allvarliga brott bibehölls. Även om utredarna i SOU 2016:52 ansåg att riksåklagarens riktlinjer var ett steg i rätt riktning för att förbättra restriktionsanvändningen, var det inte tillräckliga åtgärder för att genomdriva den förändring som krävs för häktningsinstitutet i stort.¹⁶⁷ Utredarna ansåg visserligen att restriktioner är ett nödvändigt och effektivt verktyg för brottsutredande myndigheter, men att restriktionsanvändningen idag är större än vad som kan anses motiverat. En bidragande faktor till detta är den överdrivna risken om att häktade med restriktioner skulle försvåra utredningarna om de fick umgås med varandra.¹⁶⁸

För att komma till bukt med problemet la utredningen fram förslag om att rätten, i samband med häktningsförhandling, ska fatta beslut om åklagaren ska få tillstånd att meddela restriktioner gällande den häktades kontakt med personer utanför häktet, vistelse i gemensamhet med andra intagna, samsittning med annan intagen samt möjligheten att följa vad som händer i omvärlden. Förslaget har tidigare diskuterats men då mött motstånd, främst genom ett ifrågasättande av behovet och effektiviteten av en sådan reform. I SOU 2016:52 menar utredarna att med tanke på restriktionernas karaktär, bör inte åklagaren som är part i målet fatta beslut om dem. Med rättens prövning kommer behovet av enskilda restriktioner dessutom att behöva motiveras på

---

¹⁶⁶ Ju2015/05664/Å.

¹⁶⁷ SOU 2016:52 s. 133.

¹⁶⁸ Ibid s. 131 f.

ett tydligare sätt än det görs idag. Vidare leder en sådan ändring till att restriktioner används mer restriktivt eftersom åklagaren kommer att tvingas argumentera för varje restriktionskategori och får därmed åklagaren att fundera över restriktionsvalet mer noggrant.¹⁶⁹ Rätten ska således bedöma åklagarens underlag som tillräckligt för att det ska finnas en konkret risk för att den misstänkte undanröjer bevis eller försvårar utredningen. Rätten ska även finna en befogad anledning att tro att risken avtar genom en viss restriktion samt att skälen för den aktuella restriktionen uppväger det intrång eller men som åtgärden innebär. För det fall rätten ger åklagaren tillstånd att meddela vissa restriktioner, ska rätten motivera och redovisa skälen till detta.¹⁷⁰

Utredningen, SOU 2016:52 gav även förslag på isoleringsbrytande åtgärder för att minska isoleringen för häktade. Förslagen innebär bland annat att lagstifta att en häktad person ska ha rätt att vistas med någon annan minst två timmar varje dag och att avdelningar som inte är i gemensamhet ska ha en heltidstjänst per 15 häktade som enbart ska arbeta med isoleringsbrytande åtgärder.¹⁷¹

7.2.1 Särskilt för barn

I Åklagarmyndighetens rapport från år 2014 resoneras det om lösningar som kan förbättra situationen för häktade barn. Förslag som lyftes var bland annat att barn aldrig bör tillåtas vara isolerade och att minimikravet ska vara rätt till två timmars mänskligt umgänge.¹⁷² Även i riksåklagarens riktlinjer uppmärksammades barns situation i häkte. De riktlinjer som utfärdades var bland annat att åklagaren omedelbart ska ta ställning till frågan om samsittning, ta reda på vem eller vilka som barnet vill ha kontakt med inför häktningförhandlingen samt tillåta socialtjänsten att göra obevakade besök.

---

¹⁶⁹ SOU 2016:52 s. 134 ff.

¹⁷⁰ Ibid s. 140.

¹⁷¹ Ibid s. 141.

¹⁷² Åklagarmyndigheten (2014) s. 84.

En annan viktig riktlinje var att för det fall åklagaren ville meddela restriktioner måste det förklaras för det misstänkta barnet.¹⁷³

7.2.1.1 Placering på särskilda ungdomshem

Utredarna i SOU 2016:52 ansåg dock inte att det var tillräckliga åtgärder gentemot barn just på grund av de många negativa aspekter som uppkommer i samband med att barn häktas. Mot bakgrund av detta gav utredarna ett förslag om att placera barn på särskilda ungdomshem, även kallade SiS-hem. Sex av de totalt 24 hemmen har platser för slutna ungdomsvård och det är dessa sex som utredningen tar sikte på att placera häktade barn i. Argument mot ett sådant förslag finns i form av att resor för försvarare och åklagare i samband med förhör blir längre, något som även gäller för barnets vårdnadshavare samt socialtjänst. En längre restid skulle följaktligen kunna innebära färre besök. Det är inte första gången som förslaget om de särskilda ungdomshemmen lyfts, men det har inte tidigare lett till ny lagstiftning. Argument som tidigare förts emot förslaget har bland annat varit att det skulle kosta mer för staten, att fler barn skulle kunna häktas eftersom det kan uppfattas som att själva frihetsberövandet är lindrigare samt att övervakning inte kan säkerställas på samma sätt som på häktet, vilket främst blir aktuellt vid kollusionsfara.¹⁷⁴ Enligt utredarna i SOU 2016:52 är argumenten för förslaget fler och överväger nackdelarna. Det främsta argumentet för förslaget menar utredningen är miljöaspekten, eftersom ungdomshemmen är anpassade för barn till skillnad från häktena. Hemmen har även en högre personaltäthet med fler yrkeskategorier. Därmed finns det goda möjligheter till omfattande och kvalitativ mänsklig kontakt för barnen. Vidare bedriver hemmen skolverksamhet och har en ansvarig rektor, resurser för studie- och yrkesvägledning samt specialpedagogisk kompetens. Alla barn på hemmen ska ha rätt till 23 timmars undervisning i veckan.¹⁷⁵ Beträffande argumentet att inte kunna säkerställa övervakning vid kollusionsfara, menar utredningen att samtliga sex ungdomshem har goda möjligheter att kunna upprätthålla en restriktionsanvändning för barn. Utredarna påpekar dock att en viss

---

¹⁷³ RåR (2015) s. 8 f.

¹⁷⁴ SOU 2016: 52 s. 151.

¹⁷⁵ Ibid s. 149 ff.

ombyggnation av hemmen och en anpassning av verksamheten för de barn som har restriktioner kan komma ifråga.¹⁷⁶

Huvudsakligen förespråkar således utredningen att barn inte ska häktas. Utredningen menar dock att det ska finnas möjlighet till undantag för särskilda situationer där det är nödvändigt att barn placeras i häkte. En sådan situation kan uppstå när det är fråga om mycket allvarlig brottslighet där kollusionsrisken är särskilt hög eller när det finns allvarliga och överhängande hot om fritagning. Rekvisitet som ska gälla för dessa situationer är mycket starka skäl och undantaget är därmed avsett att tillämpas restriktivt. Beslut om placering fattas av åklagaren och det blir därmed upp till åklagaren om starka skäl mot placering på ungdomshem föreligger.¹⁷⁷

Utredningens förslag om placering på särskilda ungdomshem skulle troligen innebära att barn inte längre behöver isoleras på samma sätt som i häktet. Eftersom utredarna föreslog ett undantag till placering på ungdomshem diskuterades även hur isolering av barn som placeras på häkte ska minskas. Till skillnad från vuxna menar utredarna att det inte är tillräckligt med två timmars mänskligt umgänge för barn. Istället ska barn som häktas som minimikrav ha rätt till mänsklig kontakt och umgänge upp till fyra timmar per dygn. På så sätt ska isolering av barn upphöra.¹⁷⁸

7.3 Långa häktningstider

Långa häktningstider har varit föremål för diskussion tidigare, bland annat i Åklagarmyndighetens rapport från år 2014. Rapporten redogjorde för att långa häktningstider inte var ett utbrett problem i Sverige och att det inte fanns stöd för att tidsgränser skulle leda till påtaglig förändring. Därmed ansågs det inte finnas skäl för att föreslå en lagändring om tidsgräns för häktning.¹⁷⁹ Riksåklagaren ställde sig bakom det i riktlinjerna men föreslog en åtgärd i

---

¹⁷⁶ SOU 2016:52 s. 152 f.

¹⁷⁷ Ibid s. 253 f.

¹⁷⁸ Ibid s. 155 f.

¹⁷⁹ Åklagarmyndigheten (2014) s. 76 f.

åklagarnas arbete i form av att åklagarna borde planera utredningsarbetet och utarbeta en tidsplan som presenteras för rätten och den misstänkte i samband med häktningsförhandling.¹⁸⁰

I SOU 2016:52 hade utredarna i uppdrag att analysera och ta ställning till om och hur tiden som häktad kan komma begränsas. Utredningen redogjorde för att en reglering av hur länge en person får sitta häktad borde införas. Detta mot bakgrund av att det krävs en genomgripande förändring i synen på häktningsinstitutet och som tar utgångspunkt i den framförda kritiken. Förslaget från utredarna i SOU 2016:52 blev att en tidsfrist på högst sex månader bör gälla för häktade över 18 år och att tiden får förlängas endast om synnerliga skäl föreligger.¹⁸¹

Som nämnt är den långa tiden för brottsutredningar en bidragande faktor till långa häktningstider. Det är oftast de allvarligaste brotten eller brottslighet där flera misstänkta är inblandade, som tar längst tid att utreda. En vital del i utredningarna är de forensiska undersökningar, som utförs av Nationellt forensiskt centrum (NFC) alternativt av Rättsmedicinalverket. Hanteringen av forensiska undersökningar har lyfts fram som en bidragande orsak till att utredningar drar ut på tiden och därmed även tiden som häktad.¹⁸² Statskontoret fick därför ett uppdrag att granska hanteringen av forensiska undersökningar i häktningsärenden. I Statskontorets rapport går det att utläsa att forensiska undersökningar kan ha betydelse för hur länge en person sitter häktad. Detta mot bakgrund av att åklagaren begärde förlängning av åtalstid med hänvisning till forensiska undersökningar i 37 procent av omhäktningarna.¹⁸³ Statskontorets rapport redovisar vidare att beställningarna som kommer till NFC ofta innehåller brister, innebärande att handläggningen av ett ärende kan dra ut på tiden.¹⁸⁴ De förslag som lämnades var främst att upprätthålla två huvudinriktningar, innebärande att dels

---

¹⁸⁰ RåR (2015) s. 10 f.

¹⁸¹ SOU 2016:52 s. 114 f.

¹⁸² Ibid s. 111 f.

¹⁸³ Statskontoret (2016) s. 40.

¹⁸⁴ Ibid s. 51.

effektivisera NFC:s interna handläggningsprocess, dels bidra till att de beställningar som lämnas är relevanta och med korrekt information. Det är främst förslagen om effektivisering av NFC:s interna processer som har störst effekt på handläggningstiderna och därmed på tiden som häktad. Övriga förslag skulle kunna komma att påverka tiden som häktad indirekt.¹⁸⁵

7.3.1 Särskilt för barn

Likt att införa en maxgräns för hur länge en vuxen får sitta häktad menade utredarna i SOU 2016:52 att en maxgräns även behövs för barn. Utredningen föreskrev därför att den som är under 18 år vid endast bör få vara häktad i tre månader. Istället för krav om synnerliga skäl vid undantag, föreslog utredarna att undantag ska kunna göras från tidsfristen om det är absolut nödvändigt. Rekvisitet absolut nödvändigt innebär en tillämpning som är mer återhållsam än synnerliga skäl. Om tidsfristen ska förlängas krävs det således att ett eller flera skäl som typiskt sett utgör synnerliga skäl föreligger, men även att rätten beaktar att en långvarig häktning av barn är särskilt olämpligt.¹⁸⁶

7.4 Dagsläget

För att sammanfatta de tidigare diskuterade förslagen valde regeringen att gå vidare med några av de presenterade förslagen i SOU 2016:52, vilket mynnade ut i proposition 2019/20:120 som regeringen överlämnade till riksdagen den 19 mars 2020.¹⁸⁷

Beträffande utredningens förslag om att det är rätten som ska besluta om vilka slags restriktioner åklagaren ska få meddela för den misstänkte, tillstyrkte regeringen förslaget i stort. Regeringen ansåg dock inte att rätten skulle vara skyldig att redovisa skälen för sitt beslut.¹⁸⁸ Vidare tillstyrkte regeringen utredningens förslag om att barn ska ha en lagstadgad rätt till mänsklig kontakt eller umgänge minst fyra timmar om dagen. Kontakten kan avse både

---

¹⁸⁵ Statskontoret (2016) s. 69.

¹⁸⁶ SOU 2016:52 s. 118 f.

¹⁸⁷ Proposition 2019/20:129 s. 1.

¹⁸⁸ Ibid s. 35.

personal och någon annan person.¹⁸⁹ Gällande maxgräns för tid i häktet instämde regeringen i huvudsak med utredningens förslag. Regeringen ansåg dock att istället för rekvisitet absolut nödvändigt skulle även synnerliga skäl gälla som rekvisit för att kunna förlänga häktningstiden för barn.¹⁹⁰

Samtliga lagförslag i propositionen föreslogs träda ikraft den 1 september 2020. Förslagen blev dock omstridda, främst beträffande huruvida det skulle införas en maxgräns för hur länge en misstänkt över 18 år ska få sitta häktad. Därför lyftes istället förslaget om att utöka tidsgränsen för misstänkta över 18 år till nio månader mot bakgrund av att sex månader ansågs vara för kort tid och att det därmed kunde riskera brottsbekämpande myndigheters utredningsarbete. Enligt justitieutskottet skulle förslaget om nio månader innebära en mer rimlig avvägning mellan behovet av att förhindra de allra längsta häktningstiderna och vikten av att inte försämra förutsättningarna för att bedriva brottsutredning eller lagföra. Förslaget skickades ut på remiss där majoriteten av remissinstanserna avstyrkte det. Även Lagrådet avstyrkte förslaget mot bakgrund av att de ansåg att utredningen i SOU 2016:52 var för gammal för att kunna ge underlag för bedömningen om vad som kan utgöra en rimlig tidsgräns.¹⁹¹ I justitieutskottets promemoria föreskrev utskottet att det inte förelåg anledning att ändra den föreslagna tidsgränsen på tre månader för barn.¹⁹² Något som inte uppskattades från alla håll då somliga riksdagspartier hellre ville se en tidsfrist på sex månader medan andra ansåg att en kortare tidsfrist än den som föreslogs hade varit bättre, nämligen 30 dagar likt Barnombudsmannen tidigare ansett. Även vissa remissinstanser ställde sig kritiska till en tre månaders tidsgräns för hur länge barn kan sitta häktade.¹⁹³

Under det fortsatta arbetet beslutade justitieutskottet att inhämta yttranden och upplysningar om ett förslag gällande att inte införa en tidsgräns för vuxna

---

¹⁸⁹ Proposition 2019/20:129 s. 40.

¹⁹⁰ Ibid s. 17 f.

¹⁹¹ Dnr 2113–2019/20 s. 10 ff.

¹⁹² Ibid s. 1.

¹⁹³ Se Dnr 2113–2019/20 s. 10, motion 2019/20:3559 och Sveriges Radio 'Kritik mot tidsgräns för unga som häktas'.

utan endast för barn. Främst efterfrågade utskottet synpunkter på om förslaget kunde öka incitamentet för äldre kriminella att utnyttja och förmå barn att begå eller ta på sig skulden för allvarliga brott.¹⁹⁴ Även denna gång avstyrkte majoriteten av remissinstanserna och vidhöll att regeringens ursprungliga förslag i propositionen var de mest lämpade. Beträffande utskottets förfrågan om ett ökat incitament för vuxna kriminella att uppmana barn att begå brott eller ta på sig skulden för brott menade vissa remissinstanser att det inte kunde uteslutas. Andra remissinstanser menade däremot att barn redan särbehandlas i straff- och straffprocessrätten och att en skillnad i längd på häktningstid därför inte kan antas medföra något särskilt stort incitament.¹⁹⁵

Under mars 2021 var frågorna uppe för beredningen hos justitieutskottet ännu en gång. Sammanfattningsvis kan det sägas att utskottet då ställde sig bakom regeringens förslag med återigen en ändring om att misstänkta över 18 år inte skulle få sitta häktade längre än nio månader. Utskottet menade att en tidsgräns på nio månader istället för sex är en rimligare avvägning beträffande den intressekonflikt som häktningsinstitutet präglas av. Beträffande barn stod utskottet fast vid regeringens förslag om en tidsgräns på tre månader. Båda tidsfristerna får överskridas endast om synnerliga skäl föreligger.¹⁹⁶ Den 7 april 2021 biföll riksdagen förslagen om maxgräns för häktning, nio månader för vuxna och tre månader för barn. Utöver detta biföll riksdagen även ett antal andra förslag. Bland annat att rätten, istället för åklagare, ska besluta om vilka restriktioner åklagaren får använda sig av för den häktade samt häktade barns rätt att vistas med personal eller annan minst fyra timmar om dygnet.¹⁹⁷

---

¹⁹⁴ Dnr. 890–2020/21 s. 8.

¹⁹⁵ Betänkande 2020/21/JuU43 s. 16.

¹⁹⁶ Ibid s. 1.

¹⁹⁷ Riksdagsskrivelse 2020/21:244.

8 Avslutande reflektioner

8.1 Barns särskilda skyddsvärde

Barn har alltid utgjort en grupp i samhället som ansetts vara i behov av skydd. När det gäller skyddet inom straff- och straffprocessrätten består det främst av särbehandling och särskilda rättigheter. Skyddet som barn är försedda med grundar sig i att barn är just barn. Att vara barn innebär att stå i en form av beroendeställning till andra vuxna i samhället. Beroendeställningen beror bland annat på att barn är individer i blivande eftersom de är under pågående utveckling och mognad vilket i sin tur anknyter till olika biologiska, psykologiska och sociala processer.

Mareike Persson diskuterar både hjärnan och hormonella förändringar som viktiga biologiska faktorer varför barn behöver betraktas och behandlas som just barn. Ett barns hjärna kan inte likställas med en vuxen hjärna eftersom den inte är färdigutvecklad. Att hjärnan inte är färdigutvecklad innebär bland annat att barn inte har samma förmåga att tänka logiskt, förstå och värdera konsekvenser samt hantera impulser, känslor, beslut- och risktaganden. I samband med att barn utvecklas biologiskt utvecklas de även psykologiskt och socialt och därmed är även de psykosociala förmågorna hos barn under utveckling. Persson diskuterade bland annat att barn är benägna att experimentera mer, vilket innefattar att testa gränser. Vidare diskuterade hon att barn har en lägre nivå av självkontroll än vuxna samt att barn har lättare att bli utsatta för gruppsytryck samtidigt som de också har svårare att motstå gruppsytryck.

Att barn inte är färdigutvecklade biologiskt, psykologiskt och socialt medför att de behöver ett mer omfattande skydd än vuxna. Inom juridisk doktrin diskuteras skyddet genom tre grundläggande antaganden om barn. För det första anses barn ha en outvecklad ansvarsförmåga innebärande att de besitter mindre kapacitet att kunna bedöma och förstå konsekvenser av en brottslig

handling samt att de har en underutvecklad självkontroll som gör att de har svårare att motstå grupstryck och impulser. För det andra anses barn vara mer sanktionskänsliga än vuxna. Tanken grundar sig i att barn i de flesta fall inte har uppnått en sådan självkänsla att de psykologiskt kan hantera bestraffning samt att bestraffning hämmar deras utveckling som behövs i form av skola, familjeliv och vänner. Det tredje antagandet grundar sig i att barndomen är en tid för att testa gränser och experimentera och därmed också begå misstag. Antagandena ställs mot bakgrund av barns utveckling och är således nära besläktade med de faktorer som presenterades för skyddsvärdet. Sammantaget bidrar det till att barn särbehandlas i straff- och straffprocessrätten. På grund av barns särbehandling görs det en åtskillnad mellan barn och vuxna. Skillnaden beror främst på en avståndstagande markering från vedergällningsteorierna och ett större fokus på individualprevention. Det svenska rättssystemet utgår därmed från att lagöverträdaren är vuxen och hur en vuxen behandlas i straffrätten. I det avseende synes barn få en positiv särbehandling, eftersom den skiljer sig från vuxnas.

8.1.1 Skyddsvärdet i förhållande till häktningsinstitutet

8.1.1.1 Genom särbehandling

Häktningsinstitutet utgör ett bra exempel på hur barns särbehandling kommer till uttryck i lagstiftningen. När en vuxen person misstänks för brott kan hen häktas utifrån fyra olika regler; huvudregeln, den obligatoriska regeln, oberoende av brottets beskaffenhet samt utredningshäktning. När ett barn misstänks för brott måste särskild restriktivitet iakttas och därmed krävs det att fler förutsättningar än att en av ovan nämnda är uppfyllda. Utöver att en av de grundläggande förutsättningarna i 24 kap. RB föreligger krävs det dels att det ska stå klart att betryggande övervakning inte kan ordnas enligt 24 kap. 4 § 1 st RB, dels att synnerliga skäl för häktning föreligger enligt 23 § LUL. Att fler förutsättningar krävs för att häkta barn beror just på att barn utgör en särskilt sårbar grupp som samhället vill skydda. Därigenom finns ett relativt starkt skydd för att barn inte ska häktas genom häktningsinstitutets regler och

medföljande internationella konventioner. Utifrån det anser jag lagstiftningen ligga i linje med tanken om att barn ska särbehandlas. Samtidigt saknas det i princip skydd för de barn som faktiskt häktas, vilket har blivit allt fler de senaste 20 åren. Detta blir tydligt bland annat genom att det inte görs någon åtskillnad i restriktionsanvändningen för barn och vuxna samt att det inte finns några direkta särregler i svensk rätt som tar sikte på barns situation i häkte. Visserligen stadgar artikel 40.2(b) i barnkonventionen ett antal minimirättigheter för det häktade barnet, men rättigheterna är så pass övergripande att de inte lyckats skydda barn från restriktionernas och isoleringens effekter. Särbehandlingen kan därmed, åtminstone inte i praktiken sägas uppnå det skydd det är tänkt att utgöra.

8.1.1.2 Genom rättigheter

Bara att frihetsberövas är negativt för ett barn sett till att det fortfarande är under pågående utveckling. Ett frihetsberövande bidrar följaktligen till att den process av utveckling som ett barn befinner sig i under uppväxten sätts på paus. Dessutom riskerar ett barn som sitter häktat att utsättas för ett flertal andra negativa aspekter i samband med bland annat isolering. Mot bakgrund av detta torde häktning av barn strida mot den grundläggande principen om barnets bästa. Principen åsidosätts dock i vissa fall till förmån för samhällets intresse av att bekämpa brott och bedriva en effektiv brottsutredning. Därmed kan inte principen direkt appliceras som ett argument mot att barn häktas eftersom intresset av att bekämpa brott och bedriva en effektiv brottsutredning kan komma att stå över barnets bästa. Det bästa hade givetvis varit utopin att inga barn begick brott och behövde häktas. Förebyggande åtgärder är alltid att föredra men det torde dock ändå vara av största vikt att bibehålla barnets bästa i övriga avvägningar som rör häktningsinstitutet och för de barn som faktiskt häktas. Något som också hade stämt överens med principens syfte som grundläggande princip i barnkonventionen.

Det finns anledning att ifrågasätta huruvida Sverige lever upp till de särskilda rättigheter barn erhållit, främst genom barnkonventionen. Detta utifrån den kritik som Sverige mottagit kring häktningsinstitutet. Enligt mitt tycke strider det svenska häktningsinstitutet mot både artikel 37 och 40 i

barnkonventionen. Dessutom fick Sverige kritik från FN:s specialrapportör mot tortyr gällande att isolering av barn kan likställas med grym, omänsklig eller förnedrande behandling alternativt tortyr. Något som artikel 37(a) i barnkonventionen förbjuder. Vidare föreskriver artikel 37(b) att ett frihetsberövande av barn ska användas som sista utväg och för kortast lämpliga tid. Eftersom svensk rätt i dagsläget inte innehåller en maxgräns för hur länge ett barn får sitta häktad kan det inte sägas vara för kortast lämpliga tid.

Därtill ifrågasätter jag om häktningsinstitutet lever upp till kravet i barnkonventionens artikel 40 om att konventionsstaterna ska främja ett särskilt rättssystem för barn med positiva mål jämfört med vuxna. Som nämnts tillämpar Sverige ett vuxennormerat rättssystem och därmed kan det strida mot barnkonventionen. Häktningsinstitutet är tänkt att uppfylla tre funktioner, bevissäkran, säkra verkställighet av eventuellt straff samt förhindra fortsatt brottslighet. Samtliga funktioner påvisar vuxennormen i rättssystemet eftersom funktionerna inte speglar varken hur barn bör eller ska hanteras i straff- och straffprocessrätten. Vidare vill jag belysa att även om häktningsinstitutet inte är tänkt att utgöra bestraffning för den misstänkte, kan det utifrån häktesmiljön uppfattas som bestraffning, i synnerhet för barn. Därtill ska det vägas in att eventuella restriktioner, vilket är vanligt förekommande för barn, ger ännu ett incitament för att häktningen uppfattas som bestraffning. Detta eftersom restriktioner ofta innebär att barnet sitter isolerad i sin cell större delen av dygnet, vilket bidrar till negativa psykologiska och fysiska effekter. Därutöver begränsas eller utesluts barnets kontakt med familjen. Antagandet om att barn är mer känsliga för sanktion har tidigare presenterats mot bakgrund av att barns tidsuppfattning präglas av otålighet, att barn har skörare självkänsla samt att det hämmar deras utveckling. Även om tyngdpunkten inom antagandet ligger i vad bestraffning faktiskt ger för konsekvenser, är det även av vikt att väga in vad barn faktiskt uppfattar som bestraffning. Häktesmiljön, i kombination med restriktioner och isolering kan därmed inte sägas ligga i linje med några av barns

grundläggande rättigheter som till exempel barnets bästa, rätten till privatliv samt villkoren för frihetsberövande.

Det är följaktligen inte möjligt för häktningsinstitutet att efterleva barns rättigheter fullt ut med tanke på att det handlar om en intressekonflikt där intresset av att bekämpa brottslighet ibland måste stå över barns intressen och rättigheter. Jag anser ändå att det finns mycket inom området som kan förändras och förbättras till de häktade barnens förmån och på så sätt klinga bättre med barns särskilda skyddsvärde. För att uppnå detta krävs det åtgärder som anpassas efter barns särskilda skyddsvärde, bland annat när det är fråga om restriktioner, isolering och långa häktningstider.

8.2 Diskuterade förslag

I uppsatsen har jag, utifrån den kritik Sverige mottagit angående häktningsinstitutet, identifierat problem med institutet i förhållande till restriktioner, isolering och långa häktningstider. Det var även utifrån kritiken som Sverige började utreda frågorna och presenterade ett antal förslag och initiativ genom rapporter, riktlinjer och lagförslag. Samtliga förslag och initiativ har varit viktiga för häktningsinstitutet förändring men det som kanske är mest väsentlig i uppsatsens sammanhang är den nu aktuella lagändringen utifrån proposition 2019/20:129. I nedanstående avsnitt presenteras både de aktuella lagändringarna men även vissa av de förslag som diskuterades i samband med lagstiftningsprocessen men som regeringen valde att inte gå vidare med.

8.2.1 Restriktioner och isolering

I SOU 2016:52 var det inte tal om att restriktioner skulle förbjudas eftersom det fortfarande anses vara ett effektivt verktyg för att bedriva effektiva brottsutredningar och bekämpa brott. Likt utredarna anser även jag att restriktionsanvändningen dock är mer omfattande än nödvändigt, i synnerhet för barn.

Syftet med restriktionsanvändningen är att den misstänkte inte ska kunna förstöra eller försvåra brottmålsprocessen och dess funktion är därmed bevissäkrande. Det handlar följaktligen om att säkerställa brottsutredningen så att de uppgifter som lämnas vid huvudförhandlingen och som rätten ska döma utifrån är riktiga. En minskning av restriktioner skulle därmed kunna innebära att brottmålsprocessen måste förändras. Enligt mig behöver en minskad restriktionsanvändning för barn inte innebära så omfattande förändringar som till exempel att göra avsteg från principerna om muntlighet, omedelbarhet och koncentration samt lägga mer vikt vid vad den misstänkte, målsägande eller vittne uppger under förundersökningen ifall en utsaga avviker vid huvudförhandling. Utredarna i SOU 2016:52 och även regeringen genom proposition 2019/20:129 ansåg att en lösning för att minska restriktionsanvändningen skulle vara att låta rätten pröva och besluta om vilka restriktioner åklagaren ska få tillstånd att meddela. Förslaget kan eventuellt leda till restriktionslätnader för den häktade. Jag har dock svårt att föreställa mig att det skulle leda till en kraftig minskning av restriktionsanvändningen. Förslaget innefattar trots allt inte skärpta förutsättningar för när och vilka restriktioner som får åläggas utan förändringen ligger i vilken aktör som beslutar om det. Trots detta kan rättens prövning innebära restriktionslätnader för barn. En åtgärd jag anser att rätten inte ska vara särskilt sparsam med även om en mer lättad restriktionsanvändning kan ge ökad risk för kollusionsfara. Detta eftersom straffprocessens gängse syfte om att ställa en lagöverträdare inför ansvar och döma ut en påföljd och på så sätt förverkliga straffrätten inte är lika aktuell för barn som för vuxna. Därmed är lätnader i restriktioner en risk rätten bör våga ta sett till att barn i slutändan ändå kommer att särbehandlas, bland annat genom påföljdsvalet. Detta gäller inte minst för så unga barn som det är tal om i denna uppsats.

Samtliga restriktioner som åklagaren kan få rätt att använda sig av är självfallet kännbara för barn eftersom varje restriktion hämmar deras utveckling. Det råder dock inga tvivel om att de mest omdebatterade restriktionerna för barn är de som handlar om möjligheten att umgås med andra häktade. Att inte bli placerad tillsammans med annan eller få vistas i

gemensamhet betyder att den häktade blir isolerad. I avsnitt 6.2.1.1 diskuterade jag vilka effekter isolering kan ge upphov till. Effekterna handlar bland annat om social isolering, minskad miljöstimulering och förlust av kontroll, vilket konstateras drabba barn hårdare än vuxna. Det faktum att isolering kan likställas med tortyr påvisar att det är en allvarlig åtgärd som inte är lämplig att vidta. Dessutom finns det risk att barn realiserar ett falskt erkännande som en effekt av isolering. Mot bakgrund av detta och i förhållande till barns särskilda skyddsvärde bör isolering av barn förbjudas.

Frågan om hur isolering av barn ska hanteras har varit föremål för ett flertal diskussioner. Åklagarmyndigheten menade i sin rapport att minimikravet torde vara att häktade barn ska ha rätt till två timmars mänskligt umgänge per dygn. Utredningen gick ett steg längre och menade att barn som häktas ska ha rätt till fyra timmars mänskligt umgänge per dygn. Vidare gav utredningen även ett förslag som skulle motverka isolering av barn, nämligen placering på särskilda ungdomshem.

8.2.1.1 Placering på särskilda ungdomshem

Förslaget i SOU 2016:52 avsåg att placera barn som häktas på särskilda ungdomshem istället för häkten. Utredarna var medvetna om att förslaget tidigare diskuterats och då mottagit kritik i form av att det skulle kosta mer för staten, att fler barn skulle häktas eftersom frihetsberövandet kunde uppfattas lindrigare än vid placering på häkte samt att övervakning inte kunde säkerställas på samma sätt som vid häktning. Utredarna identifierade även själva ett problem gällande längre restider för försvar, åklagare och besökare till barnet eftersom det finns färre ungdomshem än häkten i landet. Samtidigt ansåg utredarna att fördelarna av en sådan placering övervägde nackdelarna. Förslaget fick dock inte stöd av regeringen och var därför inte föremål för omröstning i riksdagen.

Gällande den kritik som framförts mot förslaget är det riktigt att staten skulle behöva betala mer. Jag anser dock inte att det i första hand är ett juridiskt problem utan snarare ett politiskt eller ekonomiskt sådant. Vidare anser jag att en ökad kostnad kan rättfärdigas mot bakgrund av barns intresse att inte

bli placerade i häktesmiljön. Argumentet mot att övervakning inte kan säkerställas på samma sätt som vid häktning är mer begripligt. I dagsläget finns 24 kap. 4 § 1 st RB som stadgar att betryggande övervakning kan utgöra ett alternativ till häktning för särskilt sårbara personer, däribland barn. Eftersom övervakning är ett substitut till häktning måste den vara så pass effektiv att den kan uppnå det syfte som häktning tillgodoser. Det har framförts att det enda alternativet i realiteten är någon form av tvångsvård såsom ett omhändertagande enligt LVU. Utredningens förslag om placering på ungdomshem ligger därför enligt mig, till viss del i linje med den redan befintliga bestämmelsen om betryggande övervakning. Som visat är det dock inte alltid att ett omhändertagande utgör betryggande övervakning. Till exempel uttalade HD i NJA 2017 s. 701 att ett omhändertagande i enlighet med LVU inte utgjorde tillräckligt effektiv övervakning för att undvika kollusionsfara i aktuellt fall. Jag menar därför att utredarnas förslag kan vara problematiskt när barn häktas på grund av kollusionsfara. Utredarna menar i sin tur att även hemmen har goda möjligheter att kunna upprätthålla en restriktionsanvändning och därmed ta emot barn som häktas på grund av kollusionsfara, men jag saknar en närmare redogörelse för hur detta ska förverkligas. Vidare anser jag att undantaget att barn ska kunna placeras i häkte vid speciella situationer kan vara problematiskt. Även om undantaget är tänkt att tillämpas restriktivt anser jag att det finns en risk att undantaget skulle användas mer slentrianmässigt när kollusionsfara föreligger på grund av ovan nämnda svårigheter med att säkerställa övervakning.

Jag anser att idén om att inte placera barn i häkte är viktigt för häktningens utveckling och framförallt för barnen. Dock anser jag att förslaget behöver utredas närmare för att kunna påvisa hur det ska förverkligas i praktiken. Det är därmed beklagligt att regeringen inte valde att gå vidare med utredarnas förslag eller åtminstone att förslaget inte fått uppmärksamheten att utredas närmare.

8.2.2 Långa häktningstider

Som nämnts har inte Sverige någon maxgräns för hur länge en misstänkt person får sitta häktad utan proportionalitetsprincipen gäller. Ett av problemen med att det inte finns någon maxgräns är osäkerheten. För barn som häktas för första gången, kan de tro att tiden i häktet kommer att bli kortvarig. Något som förvåras med tanke på att inga krav ställs på att åklagare eller rätten måste förklara den kommande situationen för barnet. Det kan således vara så att barnet endast får höra standardfrasen ”åtal ska väckas inom 14 dagar”, vilket i många fall inte är sanningen eftersom åklagaren ofta begär omhäktningförhandling. För barn som tidigare varit häktade kan situationen inte sägas vara bättre eftersom de har kännedom om hur slentrian en häktningförhandling kan vara. De är därmed medvetna om vad som väntar och kan bli vemodiga inför vad som komma skall.

Diskussionen om långa häktningstider har varit föremål för diskussion sedan ett tag tillbaka. Senast i SOU 2016:52 menade utredarna att det är en viktig förändring som ett led i den grundläggande förändrade synen på häktning sinstitutet i stort. En faktor till långa häktningstider menade utredarna var brottsutredningarna och risken för att de blir utdragna. En brottsutredning har ett nära samband med kollusionsfaran eftersom det just handlar om risken att den misstänkte försvårar eller förstör utredningsarbetet. Det vill säga att om utredningen bedrivs effektivt och kan färdigställas snabbt, gynnar det förundersökningen och därmed den misstänkte eftersom risken för kollusion minskar. När utredningen väl är färdigställd, föreligger sällan risk för kollusion. Jag tycker därmed att det är problematiskt att den misstänkte ska ”straffas” för yttre faktorer som påverkar en utdragen utredning. Det är inte rimligt att barn ska ta konsekvenser av en organisatorisk oförmåga hos till exempel NFC på sina axlar. Vidare är det ett högt pris att betala för barnen att utredningarna blir så långdragna eftersom det inte bara förlänger tiden i häktet utan även i isolering.

Den aktuella lagändringen om tidsgränser är därför en lösning som är positiv ur den häktades synvinkel eftersom det kan skapa incitament om större

effektivitet och bättre planering inom brottsbekämpande myndigheter. Då dessa myndigheter i sådana fall skulle behöva prioritera utredningar där barn är lagöverträdare. Även ur samhällets synpunkt torde tidsgränser vara positivt utifrån en bättre resursanvändning inom de olika aktuella myndigheterna.

8.2.3 Sammanfattande synpunkter

Både restriktioner och isolering samt långa häktningstider är grundläggande problem inom häktningsinstitutet. Som utredarna i SOU 2016:52 föreskrev finns det anledning att förändra häktningsinstitutet i stort och från grunden. Enligt mitt tyckte gjorde utredarna ett gediget utredningsarbete där flertalet möjligheter till förbättring undersöktes. Det är därför beklagligt att regeringen främst valde att fokusera på hur långa häktningstider skulle förbättras när problematiken kring restriktioner och isolering, åtminstone för barn är allvarligare och mer omfattande.

Trots det är långa häktningstider viktiga att hantera. Kortare tid i häkte leder till kortare tid med restriktioner och därmed isolering. Som kritiken påvisade kan det inte ses som godtagbart att häkta någon utan tidsgräns mot bakgrund av hur påfrestande det är, i synnerhet för barn. Lagändringen innebärande en maxgräns på tre månader för barn är därför givetvis ett steg i rätt riktning. Det ska dock poängteras att både remissinstanser och politiska partier ville se en maxgräns på 30 dagar, något som också hade stämt bättre överens med barnkonventionens krav om att barn ska sitta häktade för kortast möjliga tid.

När det gäller restriktioner och isolering är lagförslagen om att rätten ska besluta om åklagarens restriktionsanvändning och att häktade barn ska ha rätt att vistas med personal eller annan minst fyra timmar om dygnet självklart positiva åtgärder för att bryta isolering. Jag anser dock inte att det löser själva huvudproblemet, nämligen att barn isoleras och att isoleringen sker i en miljö som ursprungligen är anpassad för vuxna. Målsättningen borde ha varit att genomföra en reform som uppfyllde det den internationella och nationella kritiken tog fasta på.

8.3 Reflektioner över ytterligare åtgärder

Aktuella lagändringar initierades genom ett direktiv år 2015, ett år senare presenterades utredningen SOU 2016:52. Först i början av 2020 lade regeringen fram en proposition med förslag som de menade skulle leda till en effektivare hantering av häktningar. Vidare hävdade regeringen att förslagen skulle bidra till en ökad rättssäkerhet och ett större genomslag för barnperspektivet. Regeringens förslag till lagändringar var planerade att börja gälla från 1 september 2020 men det kommer att dröja ytterligare 10 månader innan lagändringarna, något modifierade, är på plats. Jag ställer mig kritisk till hur regeringen ansåg att barnperspektivet skulle få ett större genomslag sett till hur lagstiftningsprocessen har sett ut. Efter en sex år lång lagstiftningsprocess är aktuella lagändringar i mångt och mycket inte något som stärker barnperspektivet. Enligt barnperspektivet ska beslutsalternativ ses genom barns ögon, innebärande att lagstiftaren i detta fall ska försöka reda ut hur barn uppfattar och upplever sin situation inom häktningsinstitutet. Lägg därtill att genom ett barnrättsperspektiv ska lagstiftaren även säkerställa barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen. Med perspektiven i åtanke anser jag att lagstiftaren torde ha angripit problematiken på ett annorlunda sätt.

Sedan en tid tillbaka har det funnits en konflikt kring hur samhället ska hantera ”kriminella” barn. Å ena sidan har det ansetts att samhället måste reagera på oacceptabelt beteende och bestraffa och å andra sidan att samhället måste skydda och behandla barnen. Utgångspunkten för barns position i straff- och straffprocessrätten har länge varit att prioritera behandling. Behandlingstanken blir bland annat tydlig genom socialtjänstens förstahandsansvar för barn som misstänks för eller har begått brott. Ansvar handlar främst om ett förebyggande arbete för att hjälpa barn och förhindra dem från fortsatt brottslig verksamhet. Idag tenderar samhället allt mer, bland annat genom lagstiftaren och massmedia, frångå socialrättens axiom om att fokus för ”kriminella” barn ska ligga på vård, behandling och återanpassning till förmån för en mer repressiv syn. Som diskuterat beror inte den repressiva

utvecklingen på ökad brottslighet eller att forskning påvisat att bestraffning skulle vara den rätta vägen. Tvärtom har forskningen påvisat att behandlingsåtgärder är mer lämpliga för barn. Utvecklingen kan därför snarare förenklat sägas bero på samhällets förändrade attityd gentemot barn och brottslighet.

Den repressiva utvecklingen bekräftas även inom ramen för uppsatsens ämne, främst i förhållande till den lagstiftningsprocess som presenterats. I arbetet med uppsatsen har en ansevärd mängd material studerats och analyserats varpå barn återkommande framställs som ”unga vuxna” eller ”ungdomar” och inte bara barn. Det ter sig nästan som att så fort ett barn misstänks för eller har begått brott så blir hen en ung vuxen eller ungdom medan ett barn som inte misstänks för eller har begått brott förblir barn. På så sätt framställs de ”kriminella” barnen i princip som ett samhällshot inom straff- och straffprocessrätten. Framställningen blir främst tydlig i förhållande till diskussionen om gängkriminalitet där barn i många fall rekryteras av äldre från kriminella gäng i utsatta områden och därmed begår fler allvarliga brott. Jag ser inget undantag från denna framställning i lagstiftningsprocessen för häktningsinstitutet. Tvärtom talas det främst i termer om brottsbekämpning, att misstänkta försvårar utredningar och att tidsgränser kan öka incitamenten för äldre att utnyttja och förmå barn att begå brott eller ta på sig skulden för brott. Jag menar därmed att barn framställs som ett samhällshot när den väsentliga frågan att utreda torde vara vad som är hotat för barnen.

8.3.1 Utifrån stämplingsteorin

Tankarna ovan ligger i linje med stämplingsteorin som jag presenterade i uppsatsens andra kapitel. I enlighet med stämplingsteorin skulle frågan då främst handla om hur samhället, i detta fall genom lagstiftaren, målar upp barn i samhället. Genom att centrera frågorna till barn som problem, att omnämna barn som kriminella och hur enkelt det är att rekrytera barn till kriminella gäng, kan barn sägas stämplas av samhället.

I förhållande till häktningsinstitutet kommer en ingripande åtgärd likt häktning av barn i de flesta fall att leda till stämpling av barnet. Detta på grund av att häktningen kommer att ses som en avvikelse i barnets liv, som inte bara rättsväsendet och sociala myndigheter reagerar på utan även barnets omgivning såsom familj, vänner och skola. Samtidigt har det framförts inom juridisk doktrin att ett antagande kring barn är deras behov att experimentera och testa gränser under barndomen. Som ett led i detta kommer majoriteten av alla barn någon gång under barndomen begå en brottslig handling. En brottslig handling strider alltid mot en eller flera av samhällets regler, men det är bara om regelöverträdelsen upptäcks som regelöverträdelsen kan klassas som en avvikande handling som samhället ska reagera på.

Ett bekymmer utifrån stämplingsteorin uppstår därför i ett ojämlikt samhälle. De barn som riskerar att stämplas mest, enligt stämplingsteoretikerna, är även de som samhället nu vill se hårdare tag mot. Det är maktlösa barn, barn från lägre samhällsklasser och barn som bor och lever i förorter som enklare kan rekryteras av kriminella gäng. Dessa barn är således redan i en utsatt position och på grund av det löper de även större risk för att bli upptäckta när de begår brott och därmed mer frekvent bli stämplade än vad ett annat barn i en inte lika utsatt position har. Med ett sådant synsätt löper följaktligen ett barn från medelklassen inte lika stor risk att fastna i rättssystemet i jämförelse med ett barn från en lägre samhällsklass när de begått liknande brottslig handling. Detta är problematiskt utifrån att ett avvikande beteende i sådana fall inte bara uppstår på grund av att handlingen går emot samhällets normer och regler utan också utifrån hur och när samhället reagerar.

Lägg därtill att en effekt av att barn i utsatta områden rekryteras till kriminella gäng är att de kan bli uppmanade att begå allvarligare brott än vad som annars kan anses vara en naturlig del av barndomen. Jag menar att om ett barn stjäler godis i en livsmedelsbutik kommer handlingen förmodligen rymmas inom antagandet att barn experimenterar och testar gränser. Majoriteten av sådana överträdelser kommer därför inte heller att leda till några tyngre konsekvenser för barnet. Annorlunda är det för de barn som rekryterats till kriminella gäng.

Barnen kan till exempel bli uppmanade att mörda en annan person eller begå andra allvarliga handlingar. Följaktligen måste samhället reagera mer på sådana handlingar, till exempel genom häktning och vid en eventuell fällande dom en ungdomspåföljd.

Jag menar att samhällets krav på ännu mer reaktion och hårdare tag för barn som pekats ut som unga kriminella eller unga lagöverträdare inte är den mest lämpliga och fördelaktiga lösningen. Samhället, och inte minst lagstiftaren behöver påminna sig om varför barn har ett särskilt skyddsvärde i förhållande till straff- och straffprocessrätten. En brottslig handling som möjligtvis endast kan vara en naturlig del av barnets utveckling på väg till vuxenlivet, kan med fel reaktioner ge upphov till fler och allvarigare handlingar eftersom samhället redan pekat ut barnet som brottsling. Samtidigt är det en hårfin gräns att barnet i fråga kan vara i behandlingsbehov och att vård och stöd kan hjälpa barnet in på en laglydig bana efter att ha hamnat snett. Idag föreligger det troligen ett ökat behov att reagera på brott eftersom barn möjligen idag begår mer allvarliga brott som en följd av gängkriminaliteten. Det är därför viktigt att det finns en reaktion av något slag för barnen, men reaktionen bör inte förekomma inom de repressiva tendenser som syns i samhället. Till exempel bör inte barn belastas för att de rekryteras av kriminella gäng. Fokus bör istället riktas mot frågan varför barnen ens befinner sig i en situation där de kan bli utsatta för rekrytering, utnyttjande eller påtryckningar av äldre kriminella samt hur en sådan process kan förhindras. Som nämnts drog lagstiftningsprocessen kring häktningsinstitutet ut på tiden bland annat på grund av oron att en utebliven tidsfrist för häktade över 18 år och att endast lagstifta om en tre månaders tidsfrist för barn, kunde riskera att utnyttjas av vuxna kriminella. En sådan oro ska enligt mitt tycke inte hanteras genom att överväga tidsgränsen för barn, utan genom att vidta förebyggande åtgärder för att barn inte ska vara i en sådan position att de kan rekryteras eller utnyttjas. Lösningar ur ett barnrättsperspektiv handlar således om att reaktioner med sammanhängande åtgärder bör vara proaktiva snarare än reaktiva.

8.4 Slutsats

Sammanfattningsvis kan konstateras att det finns ett värde i att låta barn vara just barn mot bakgrund av deras skyddsvärde som motiverar både särbehandling och särskilda rättigheter. Barns skyddsvärde har dock vissa brister i förhållande till häktningsinstitutet vilka nu har försökt fångas upp genom reformer. Enligt mitt tycke är aktuella lagändringar ett steg i rätt riktning för att komma till bukt med de problem som råder inom häktningsinstitutet, men jag kan dock inte sträcka mig till att de fullt ut skulle ligga i linje med ett barnrättsperspektiv.

Mina reflektioner kring hur regelverket skulle kunna förändras och förbättras utifrån ett barnrättsperspektiv frångår egentligen själva häktningsinstitutet och dess regler. Detta eftersom det i grund och botten handlar om att helt andra åtgärder krävs än de förslag som ligger för handen. Jag upplever förslagen som ett sökande efter snabba lösningar som en inte borde hysa några större förhoppningar till avseende positiva effekter. Snarare krävs det mer långtgående förändringar och djupgående förändringar som är framtagna ur grunden. Medveten om att jag inte kan ge ett heltäckande svar på frågan om hur dessa förändringar skulle te sig vill jag betona att behovet är att börja med mer djupgående utredning och undersökning av problematiken, inte bara genom den juridiska disciplinen, utan även andra discipliner såsom kriminologi, sociologi och psykologi. Detta eftersom jag tror att lösningarna sannolikt återfinns inom ett tvärvetenskapligt perspektiv. När ett reformbehov för häktningsinstitutet uppstår igen hoppas jag lagstiftaren påminner sig själv om vad barns position i straff- och straffprocessrätten egentligen innebär ur ett barnrättsperspektiv. Straffprocessens gängse syfte om att ställa en lagöverträdare inför ansvar och döma till påföljd för att förverkliga straffrätten, är inte lika aktuellt för barn som för vuxna. Följaktligen måste reglerna och processen utformas på ett annorlunda sätt för barn och inte bara genom regler om särbehandling som tar utgångspunkt i de generella regler som är skapade för vuxna. Allting börjar med att ändra samhällets syn på ”kriminella” barn. Genom att inta ett mer renodlat perspektiv från barns ögon,

där barnet som lagöverträdare är utgångspunkten, kan lagstiftaren enklare förstå att vissa lättnader måste göras från den repressiva straff- och straffprocessrätten och skifta fokus till det som egentligen är problemet bakom barns brottsliga handlingar, till förmån för att barn är just barn.

Käll- och litteraturförteckning

Elektroniska källor

Council of Europe, News 2021, 'Council of Europe anti-torture Committee visits Sweden', publicerad 2021-02-01, <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-visits-sweden>, besökt 2021-05-26.

Expressen, 'Rikspolischefens larm om ungdomsbrottsligheten', Karlsson, Josefina, publicerad 2020-02-14, <https://www.expressen.se/nyheter/rikspolischefens-larm-om-ungdomsbrottsligheten/>, besökt 2021-05-26.

Svenska Dagbladet, 'Flytta unga kriminella till Kriminalvården', Carlsson, Andreas; Forsell, Johan; Pehrson, Johan; Vilhelmsson, Helena, publicerad 2021-01-27, <https://www.svd.se/flytta-ungdomsbrottslingar-till-kriminalvarden>, besökt 2021-05-26.

Sveriges Radio, 'Kritik mot tidsgräns för unga som häktas', Olsson, Lova, publicerad 2020-10-03, uppdaterad 2020-10-03, <https://sverigesradio.se/artikel/7565746>, besökt 2021-05-26.

Sydsvenskan, 'Artonåringar ska kunna dömas till livstid', TT Nyhetsbyrån, publicerad 2020-07-10, <https://www.sydsvenskan.se/2020-07-10/artonaringar-ska-kunna-domas-till-livstid>, besökt 2021-05-26.

Internationella dokument

Barnrättskommittén

CRC/C/GC/14, FN:s kommitté för barnets rättigheter, Barnrättskommitténs allmänna kommentar nummer 14 (2013) om barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet, översättning mars 2014,

<https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/allmanna-kommentarer/ak-14-barnets-ratt-att-fa-sitt-basta-satt-i-framsta-rummet.pdf>, besökt 2021-05-24.

CRC/C/GC/24, FN:s kommitté för barnets rättigheter, Allmän kommentar nummer 24 (2019) om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, 2019, https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/ak-24-om-barnets-rattigheter-i-det-straffrattsliga-systemet_2019.pdf, besökt 2021-05-24.

CRC/C/SWE/CO/5, Committee on the Rights of the Child, Concluding observations on the fifth periodic report of Sweden, 2015, <https://www.refworld.org/docid/566e7e8c4.html>, besökt 2021-05-24.

Europarådets tortyrkommitté

CPT/Inf (2016), Report to the Swedish Government on the visit to Sweden carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 18 to 28 May 2015, 2016, <https://rm.coe.int/1680697f60>, besökt 2021-05-24.

FN

CAT/C/SR, Concluding observations on the sixth and seventh periodic reports of Sweden from 4 to 18 november 2014, 2014, https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CAT/Shared%20Documents/SWE/CAT_C_SWE_CO_6-7_18891_E.pdf, besökt 2021-05-24.

A/66/268 Special rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, 2011, <https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/externa-dokument/fran-insidan/rapport-av-fns-special-rapportor-mot-tortyr.pdf>, besökt 2021-05-24.

Publikationer från myndigheter och organisationer

Barnombudsmannen, ”Från insidan – barn och ungdomar om tillvaron i arrest och häkte”, 2013,

<https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/fran-insidan-final.pdf>, besökt 2021-05-17.

Brottsförebyggande rådet rapport 2017:6, ”Att minska isolering i häkte – Lägesbild och förslag”, 2017,

https://www.bra.se/download/18.4a33c027159a89523b120710/1486126598242/2017_6_Att_minska_isolering_i_hakte.pdf, besökt 2021-05-05.

UNICEF, ”Handbok om barnkonventionen”, upplaga 1.1, 2008.

<https://unric.org/sv/unicef-gav-ut-handbok-om-fns-barnkonvention/>, besökt 2021-04-20.

Polismyndigheten, ”Kriminell påverkan i lokalsamhället – En lägesbild för utvecklingen i utsatta områden”, 2019,

<https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2019/juni/positiva-trender-i-manga-utsatta-omraden/>, besökt 2021-05-03.

Regeringskansliet, ”Idag blir barnkonventionen svensk lag”, pressmeddelande från Arbetsmarknadsdepartementet, 2020,

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/01/idag-blir-barnkonventionen-svensk-lag/>, besökt 2021-05-21.

Regeringskansliet, ”Konventionen om barnets rättigheter – med strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige”, 2014,

<https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/systemimporter/publikationer2/konvention-om-barnets-rattigheter-med-strategi.pdf>, besökt 2021-04-20.

Regeringskansliet, ”34-punktsprogrammet: Regeringens åtgärder mot gängkriminaliteten”, uppdaterad 2020-12-03,

<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/ett-tryggare-sverige/34-punktsprogrammet-regeringens-atgarder-mot-gangkriminaliteten/>, besökt 2021-04-27.

Riksåklagarens riktlinjer 2015:1, ”Riktlinjer gällande restriktioner och långa häktningstider”, 2015,

<https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/ovriga-dokument/rar/rar-20151.pdf>, besökt 2021-04-20.

Statskontoret 2016:2, ”Häktningstider och forensiska undersökningar – Förslag för en snabbare forensisk process”, 2016,

<https://www.statskontoret.se/globalassets/publikationer/2016/201602.pdf>, besökt 2021-04-22.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), ”Barnrättsperspektiv – vad innebär det?”, 2018, <https://majblomman.se/wp-content/uploads/2019/01/22Barnrättsperspektiv-vad-innebär-det22.pdf>,

besökt 2021-04-20.

Åklagarmyndigheten, ”Häktningstider och restriktioner”, 2014,

https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/rapporter/ovriga-rapporter/2014_-_restriktioner_och_haktningstider.pdf, besökt 2021-04-20.

Åklagarmyndigheten, ”Unga lagöverträdare och barnkonventionen”, 2016,

<https://docplayer.se/18380122-Unga-lagovertradare-och-barnkonventionen.html>, besökt 2021-04-20.

Åklagarmyndigheten, ”Åklagarmyndighetens årsredovisning 2020”, 2021,

<https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/planering-och-uppfoljning/arsredovisningar/arsredovisning-2020.pdf>, besökt 2021-04-20.

Lagkommentarer

Lindberg, Gunnel, [häkteslag (2010:611), kommentar till 6 kap. 2 §], karnov, internet 2021-04-20 (JUNO).

Litteratur

Artiklar

Birckhead, R. Tamar, 'Children in isolation – The solitary confinement of youth', Wake Forest Law Review, 2014.

Burman, Monica, 'Ungdomspåföljder och barns rättigheter', Svensk Juristtidning, 2016.

Halldén, Gunilla, 'Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp', Pedagogisk forskning i Sverige, 2003.

Jareborg, Nils, 'Rättsdogmatik som vetenskap', Svensk Juristtidning, 2004.

Kysel, Ian M, 'Banishing Solitary: Litigating an End to the Solitary Confinement of Children in Jails and Prisons, New York University Review of Law & Social Change, 2015.

Lernestedt, Claes, 'Insanity and the "Gap" in the Law: Swedish Criminal Law Rides Again', Scandinavian Studies, 2009.

Avhandlingar

Persson, Mareike, *Caught in the middle? Young offenders in the Swedish and German criminal justice systems*, Diss. Lunds universitet, 2017.

Svensson, Lupita, *Häktad eller omedelbart omhändertagen? En studie om akuta frihetsberövanden av unga lagöverträdare*, Diss. Stockholms universitet, 2006.

Böcker

Andersson, Ulrika och Mattsson, Titti, *Ungdomar i gäng – social- och straffrättsliga reaktioner*, 1:a upplagan, Liber, 2011.

Asp, Petter, 'Barn(straff)rätt', i Cederberg, A.C och Warnling Nerep, W (red), *Barnrätt*, 1 upplagan, Norstedts Juridik, 2014.

Becker, S. Howard, *Utanför – Avvikandets sociologi*, Arkiv förlag, 2006.

Bylund, Torleif, *Tvångsmedel I*, Iustus Förlag, 1993.

Clevesköld, Lars; Thunved, Birgit; Thunved, Anders, *Samhället och de unga lagöverträdarna*, 6:e upplagan, Norstedts Juridik, 2019.

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter*, 5:e upplagan, Norstedts Juridik, 1993.

Ekelöf, Per Olof; Andersson, Simon; Bellander, Henrik; Bylund, Torleif; Edelstam, Henrik; Pauli, Mikael, *Rättegång tredje häftet*, 8:e upplagan, Norstedts Juridik, 2018.

Estrada, Felipe, 'Brottslighetens politiska dynamik – ledarsidors syn på ungdomsbrottslighet 1970–1999', i Blomberg, H; Kroll, C, Lundström, T och Swärd, H, *Sociala problem och socialpolitik i massmedier*, 1 upplagan, 2004.

Grahn-Farley, Maria, *Barnkonventionen: en kommentar*, 1 upplagan, Studentlitteratur, 2019.

Gudjonsson, Gisli H, *The psychology of interrogations and confessions: A handbook*, Wiley series in the psychology of crime, policing and law, 2003.

Hilte, Mats, *Avvikande beteende – en sociologisk introduction*, Studentlitteratur, 1996.

Jareborg, Nils och Zila, Josef, *Straffrättens påföljdslära*, 6:e upplagan, Norstedts Juridik, 2020.

Kleineman, Jan, 'Rättsdogmatisk metod', i Korling, Fredric; Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 2:a upplagan, Studentlitteratur, 2018.

Lindberg, Gunnel, *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?* 4:e upplagan, Karnov Group, 2018.

Nordh, Roberth, *Tvångsmedel – Kvarstad, häktning, beslag, husrannsakan m.m.*, 2:a upplagan, Iustus Förlag, 2019.

Nordlöf, Kerstin, *Unga lagöverträdare i social-, straff- och processrätt*, 2 upplagan, Studentlitteratur, 2012.

Näsman, Elisabeth, 'Barn, barndom och barns rätt', i Olsen, Lena (red), *Barns makt – barn som aktörer*, Iustus Förlag, 2004.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, 4:e upplagan, Norstedts Juridik, 2018.

Sarnecki, Jerzy och Carlsson, Christoffer, *Introduktion till kriminologi 1 Brottslighetens omfattning, karaktär och orsaker*, 2 upplagan, Studentlitteratur, 2020.

Schiratzki, Johanna, *Barnrättens grunder*, 7:e upplagan, Studentlitteratur, 2019.

Shalev, Sharon, *A sourcebook on solitary confinement*, Mannheim Centre for Criminology, London School of Economics, 2008.

Singer, Anna, *Barns rätt*, 2:a upplagan, Iustus Förlag, 2019. (cit. Singer (2019a)).

Singer, Anna, *Barnets bästa – Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, 7:e upplagan, Norstedts Juridik, 2019. (cit. Singer (2019b))

Tärnfalk, Michael, 'Tvång och marknad: de särskilda ungdomshemmen och deras omgivningsvillkor', i Hollander, Anna, *Rätt, social utsatthet och samhällligt ansvar: Festskrift till Anna Hollander*, 1:a upplagan, Norstedts juridik, 2012.

Von Hirsch, Andrew, *Proportionalitet och straffbestämning*, Iustus Förlag, 2001.

Offentligt tryck

Betänkande

Justitieutskottets betänkande 2020/21/JuU43 Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering.

JO-beslut

JO 2009/10 s. 256 f.

Kommittédirektiv

Direktiv 2015:80 Färre i häkte och minskad isolering.

Motioner

Motion 2019/20:3559, Linda Westerlund Snecker (V) m.fl., Med anledning av prop. 2019/20:129 Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering.

Regeringsuppdrag

Ju2015/05662/KRIM Uppdrag till Brottförebyggande rådet att genomföra en kartläggning av situationen i häkte.

Ju2015/05664/Å Uppdrag till Statskontoret att granska hanteringen av forensiska undersökningar i ärenden med häktade personer.

Riksdagsskrivelser

Riksdagsskrivelse 2020/21:244

Promemorior

Diarienummer 2113–2019/20 Promemorian för förlängning av föreslagen tidsgräns för häktning.

Diarienummer 890–2020/21 Promemorian för tidsgräns för häktning av barn.

Propositioner

Proposition 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Proposition 2019/20:129 Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering.

Statens offentliga utredningar

SOU 1997:116 Barnets bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige.

SOU 2012:34 Nya påföljder.

SOU 2016:52 Färrer i häkte och minskad isolering.

SFS

SFS 1994:1219.

Rättsfallsförteckning

Hovrätten

RH 2004:61.

Högsta domstolen

NJA 1978 s. 471.

NJA 2008 s. 81.

NJA 2015 s. 649

NJA 2017 s. 701